

Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Umutsuzluk Düzeyi Tanrı Algısı ve Çocuğunu Kabul-Ret Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹

Hamiyet Ece ERDAL² ve Erkan EFİLTİ³

Öz

Bu çalışmanın amacı, özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın yöntemi ilişkisel tarama modeli olarak belirlenmiştir. Araştırma da veri toplama aracı olarak Demografik Bilgi Formu, Beck Umutsuzluk Ölçeği, Tanrı Algısı Ölçeği ve Ebeveyn Kabul-Ret ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada 195 anneden veri toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algısı yükseldikçe umutsuzluğunun azaldığı sonucu bulunmuştur. Araştırmada annelerin umutsuzluk düzeyi yükseldikçe anne kabul-ret düzeyinin de yükseldiği görülmektedir. Umutsuzluk alt boyutları ile ebeveyn kabul-ret değişkeni arasındaki ilişkiyi incelendiğinde gelecekten beklenti ile ebeveyn kabul-ret düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Annelerin umut düzeyleri yükseldikçe ebeveyn kabul-ret düzeyleri de yükselmektedir. Annelerin Tanrı algıları ve çocuğunu kabul-ret arasındaki ilişkiye bakıldığında annelerin Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri olarak; Tanrı algısı umutsuzluğu olumsuz etkilerken, umutsuzluk, ebeveyn kabul-ret düzeyini olumlu yönde etkilemektedir ve Tanrı algısı ile ebeveyn kabul-ret arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı, Ebeveyn kabul-ret, Özel gereksinimli çocuk

The Investigation of the Relationship between Acceptance-Rejection Level of Their Child, Perception of the God and Hopelessness Level of Mothers of Children with Special Educational Needs

Abstract

The aim of this study is to analyze the relationship between the mothers of the children with special needs and mothers' hopelessness level and perception of God, as well as parental acceptance-rejection level. The method of the research was determined as the relational scanning model. To get demographic information about the mothers, Demographic Information Form, Perceptions of God Scale, and Parental Acceptance-Rejection Scale has been used. Data of this research has been collected from 195 mothers. When we look at the relationship between hopelessness level and the perceptions of God of the mothers of the children with special needs, mothers' perception of God tend to increase conversely to their hopelessness. According to the relationship between the hopelessness level and parental acceptance-rejection level of mothers of the children with special needs, this study also determines that as the hopelessness level of mother increases, the level of their acceptance-rejection increases as well. Also, the relationship between perceptions of God and parental acceptance of mothers of the children with special needs does not prove any meaningful relationship. One of the significant outcomes of this research is that perception of God has negative impact on hopelessness while the hopelessness affects parental acceptance-rejection positively, and there is no relationship between perception of God and the parental acceptance and rejection.

Key Words: Hopelessness level, Perception of God, Parental Acceptance-rejection, Children with special educational needs

Atıf İçin / Please Cite As:

Erdal, H. E. ve Efiltili, E. (2021). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 199-223.

Geliş Tarihi / Received Date: 07.02.2020

Kabul Tarihi / Accepted Date: 24.09.2020

¹ Bu çalışma ilk yazarın (HEE), ikinci yazar (EE) danışmanlığında yürütölen yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir

² Uzman Özel Eğitim Öğretmeni -MEB, heceren88@gmail.com

 ORCID: 0000-0003-1869-4509

³ Doç. Dr. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi, efiltili71@gmail.com

 ORCID: 0000-0003-1158-5764

Giriş

Sağlıklı olduğu düşünölen bir bebek dünyaya geldiğinde ailede büyük bir mutluluk ve heyecan yaşanır; fakat bu bebeğin özel gereksinimleri hatta yetersizlikleri olan bir bebek olduğunun öğrenilmesi ile duyulan mutluluk yerini büyük bir şaşkınlık, şok ve kedere bırakır. Gelişimsel yetersizliği olan çocuğa sahip olan aileler genellikle sağlıklı gelişen çocuğu olan ailelere göre çok daha farklı, büyük sorunlarla ilgilenmek ve zorlayıcı sorumluluklar üstlenmek durumunda kalmaktadırlar. Böylece özellikle ebeveynler kısıtlayıcı ve doyum alınamayan, yalnızca zorluklarla baş edilen bir yaşam sürmelerine sebep olmaktadır (Karaçengel, 2007, s. 1).

Fırat (2000) evde engelli bir çocuğun varlığı ve ona ihtiyaç duyduğu bakımı yeterli düzeyde sağlayabilme çabası aileye çok büyük ve ağır bir sorumluluk yüklemektedir. Özellikle anneler bu durumdan çok daha fazla etkilenmektedir. Annelerin psikolojik ve duygusal durumları incelendiğinde özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın annelik görevini yerine getirebilme durumu üzerinde olumsuz bir etki yarattığı, babanın günlük yaşamına kıyasla annenin günlük yaşamını daha fazla etkilediği ortaya çıkmıştır. Çocuğun ihtiyaçlarının doğurduğu gereksinimler ve bakımına yönelik sorumluluğun neredeyse tamamını anneler üstlendiği için, annelerin çocuk bakımı ve annelik dışındaki hayatlarından vazgeçtikleri ya da kısıtladıkları görölmüştür (Karaçengel, 2007, s. 2).

Annelerin özel gereksinimli çocukla karşılaştıklarında gösterdikleri ilk tepkiler şok, reddetme, üzüntü, öfke, suçluluk, endişe, anlık duygusal krizler, sorunlardan kaçma, hayal kırıklığı, özgüven ve özsaygıda azalma, gelecek kaygısı, umutsuzluk gibi tepkilerdir (Darıca, Pişkin ve Gümüşçü, 1994, s. 145). Umut kavramı gelecekle ilgili beklenti yönüne dikkat çekerken umutsuzlukta negatif düşünceler vardır. Dolayısıyla umutsuzluk geleceğe dair beklenti olmaması olarak değerlendirilmektedir (Stonlet, 1969 Akt: Olcay, 2016, s. 51). Umutsuzluğun bireyin zihninde geleceğe yönelik iyi olmayan, kötü sonuçlanan beklentilere girmek olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden kötümser ve geleceğe dair umudu olmayan bir kişi hiçbir şeyin düzelmeyeceğine, hiçbir alanda başarılı olamayacağına, geleceğe dair amaçlarını gerçekleştiremeyeceğine ve en kötüsü de sorunlarının hiçbir zaman çözülemeyeceğine inanır (Yıldırım ve Keskinliç, Kara, 2017, s. 574).

Bireylerdeki umutsuzluk düzeyini tespit etmek için Beck, Weissman ve Lester (1974) risk gruplarında, “karamsarlığın ölçümü” adlı çalışmaları sonucunda bireylerin umutsuzluk düzeyini belirlemek için “Beck Hopelessness Scale (Beck Umutsuzluk Ölçeği)’ni geliştirmişlerdir. Bu ölçek insanların geleceğe dair olumsuz beklentilerini ölçmeyi amaçlar (Dilbaz ve Seber, 1993, s. 137).

Ailelerin olumsuz duygularla baş edebilmesi, umutsuzluk, stres, çaresizlik ve kaygı düzeylerini kontrol edebilmeleri, yaşamlarına olumlu duygularla devam edebilmeleri için sığındıkları manevi kavramlar vardır. Toplumumuzda güçlü manevi sığınak, ebeveynlerin Tanrı algısı olarak bilinmektedir. Adler’e (2014, s. 42) göre algı, basit bir fiziki olayı aşan, insanın iç yaşamıyla ilgili en geniş ve kapsamlı bir sonuca ulaşmasını sağlayan ve ruhsal olarak ortaya çıkan bir fonksiyondur. Bir şeye inanmanın verdiği güven insancıl dinlerde Tanrı algısını ve inancını besler. İnanç kişinin kendi duygu ve düşünceleriyle, deneyimleriyle şekillenen bir sistemdir (Fromm, 2004 Akt: Güler, 2007a, s. 12).

Toplumun ya da ebeveynlerin Tanrı algıları, olumlu ve olumsuz yaşantıları değerlendirme durumlarını etkiler. Tanrı algısı, bireyin Tanrı’yı nasıl öğrendiği ve nasıl anlamlandırıldığı ile ilgilidir. Tanrı kavramını bilen her birey zihninde Tanrı’ya belirli özellikler yükleyebilir. Olumlu ya da olumsuz olabilen bu özellikler bireyin Tanrı’ya yönelik atıflardır (Güler, 2007a, s. 18). Homan ve Cavanaugh (2013, s. 1531), Tanrı’ya yönelik atıfların bireyin yaşamını olumlu yönde etkilemediğini; aksine Tanrı’ya atfedilen bazı özelliklerin birey için faydasız olduğunu belirtmiştir. Sahip olunan Tanrı algısı, bireyin hayatını zorlaştırıp kendisini aciz ve suçlu hissettiriyorsa sorun teşkil etmektedir. Yine aynı şekilde yaşamda karşılaşılan olumsuzluklar Tanrı’nın hoşnutsuzluğunun delilleri olarak algılanırsa bu da birey için sıkıntıya neden olabilir (Ceylan, 2018, s. 49).

Bir diğer yanıla Tanrı’ya dair algıların bazıları da bireyin psikolojik ve sosyal yaşamına fayda sağladığı görölmektedir. Sevgi ve güven yönelimli bir Tanrı algısına sahip bireylerin yaşamı sürdürme, yaşama tutunma ve inançlarına bağlılık nedenlerinin daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bireyin yaşadığı stresle başa çıkmada Tanrı’yı güvenilir bir sığınak olarak görmesi, onun merhametine sığınması bireyin yaşamıyla ilgili olumlu düşünmesini sağlamaktadır. Güler, (2007b, s. 14) tarafından yapılan bir çalışmada sevgi ve korku yönelimlerine göre Tanrı algısı olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrılmıştır. Korku eğilimli Tanrı algısında

"Cezalandıran, Affetmeyen ve Korkutucu Tanrı ile ilgili ifadeler; sevgi yönelimli Tanrı algısında ise "Affeden, Çok Seven ve Güvenilir Tanrı" yı niteleyen ifadelere yer verilmiştir.

Çocuğun sosyalleştiği ilk kurum ailedir. Ailede roller ve anne babanın bebeğin gelişimi üzerindeki etkisi, bebek henüz anne karnındayken başlar. Ebeveynlerin yeni bir bebeğin doğumuna hazır olup olmamaları, bebekten ve bebeğin geleceğine dair çok yönlü beklentileri, bebeğin çevresine dair ilk izlenimi ve sosyal, duygusal gelişiminde etkili bir rolü vardır. Birey dünyaya gelip aileye dâhil olduktan sonra ilk etkileşim bebeğin kendi annesiyle olmaktadır. Bebeğin annesi ile olan her türlü fiziksel, sosyal ve duygusal ilişkisi bebeğin çok yönlü gelişimini ve dolayısıyla gelecek yaşamındaki her aşamayı önemli derecede etkileyecektir (Sailor, 2004 Akt: Yakmaz ve Basılğan, 2012, s. 1).

Aileler, sağlıklı bekledikleri çocuklarının gelişimsel yetersizlikle dünyaya gelmesinden sonra durumu kabullenme yeni duruma uyum sağlama sürecinde hem zamana hem de desteğe ihtiyaç duyarlar. Özel gereksinimleri ve yetersizlikleri olan bir çocuğun dünyaya gelişi ile birlikte ailelerin şok, hayal kırıklığı ve üzüntü yaşamaları beklenen duygusal tepkilerdir. Bu süreçten sonra geleceğe dair düşük beklentiler, umutsuzluk, suçluluk duygusu ya da suçlu arama, reddetme süreci yaşanabilir. Kabul; anne-baba ile çocuk arasındaki duygusal ilişkiyi yansıtan bir ebeveyn davranışıdır. Anne babanın çocuğunu kabulü, ona karşı olumlu davranışlar yansıtmamasını destekler. Bu davranışlar çocuğuna sevgiyle yaklaşması, olumlu temas, çocuğuna sarılması, istek ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmesidir. Çocuğunu reddetme davranışı ise kabullenmedeki olumlu davranışlarının tam tersi olarak yansımadır. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçları ile ilgilenmeme, onu dışlama, sürekli eleştirme kıyaslama, sevgiyle yaklaşmama gibi olumsuzlukların çocuğa yansıtılması reddetme davranışıyla ilgilidir (Yavuzer, 2000, s. 59).

Literatür çalışmalarında da görüldüğü gibi özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızca umutsuzluk düzeyleri veya Tanrı algıları veya kabul-ret düzeyleri ile ilgili kavramların tek başına yer aldığı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Birbirini ne düzeyde etkilediğiyle ilgili bilgi sahibi olmak için bu üç kavramın bir arada verildiği ve ilişkisinin incelendiği bir çalışma olması açısından bu araştırma önem arz etmektedir. Ailede özel gereksinimli bireyin bakım yükünü taşıyan ve tüm ihtiyaçlarıyla nispeten daha çok ilgilenen kişi anne olduğu için annenin demografik özellikleri de dikkate alınarak annenin umutsuzluk düzeyinin, Tanrı algısının ve çocuğunu kabul-ret düzeyinin bilinmesi ve aralarındaki ilişkinin ne düzeyde olduğunun incelenmesi literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar şunlardır:

1. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri, annelerin yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri, annelerin eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri, annelerin iş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri, ailenin aylık gelirine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algıları ve umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki var mı?
6. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyleri ve çocuğunu kabul- ret düzeyleri arasında ilişki var mı?
7. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algıları ve çocuğunu kabul- ret düzeyleri arasında ilişki var mı?
8. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, evren ve örneklemine, veri toplama araçlarına, verilerin toplanması ve çözümlenmesine yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmanın yöntemi ilişkisel tarama modeli olarak belirlenmiştir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve /veya derecesini belirlemede kullanılan bir araştırma modelidir (Karasar, 2007, s. 79). İlişkisel araştırma yöntemi, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek ve muhtemel sonuçları tahmin için kullanılır. İki ve ya daha fazla değişken arasındaki ilişki düzeyi istatistiksel testler kullanılarak ölçülmeye çalışılır. İlişkinin düzeyini belirlemek için korelasyon testi kullanılır. Korelasyon iki veya daha fazla değişkenin (ayrı ayrı) birlikte tutarlı bir değişim gösterip göstermediğini ortaya koymaktadır (Metin, 2014, s. 107).

Çalışma Grubu

Araştırma verileri 2018-2019 eğitim-öğretim yılı içerisinde toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Sivas il merkezinde yer alan özel eğitim okulları ve özel eğitim uygulama merkezlerinde eğitim alan hafif/orta/ağır düzeyde yetersizlikten etkilenmiş 928 özel gereksinimli bireyin annelerinden seçilen tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiş 232 anneye ulaşılmış ve çalışmaya alınmıştır. Ölçeklerin geri dönüşünde bazı eksikliklerden dolayı 37 adet ölçek araştırma dışı bırakılmıştır. Böylece araştırmanın çalışma grubu 195 anneden oluşmuştur. Araştırmaya katılan annelerin yaş değişkenine göre dağılımları; 26-35 yaş arası 41 (%21,03) kişi, 36-45 yaş arası 101 (% 51,79) kişi ve 46 ve üzeri 53 (% 27,18) kişidir. Eğitim durumlarına göre dağılımları; Okuryazar değil/Okuryazar 10 (% 5,13) kişi, İlköğretim 122 (% 62,56) kişi, Lise 52 (%26,67) kişi ve Üniversite 11 (% 5,64) kişidir. Çalışıp çalışmama durumlarına göre dağılımları: Çalışan 66 (% 33,85) kişi, Çalışmayan 129 (% 66,15) kişidir. Ailenin aylık gelirine göre dağılımı: 1500 TL ve altı 27 (%13,84) kişi, 1501-2500 TL 87 (%44,62) kişi, 2501-3500 TL 48 (%24,62) kişi ve 3501 TL ve üzeri 33 (% 16,92) kişiden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Araştırmaya katılanların demografik özelliklerini belirlemek için hazırlanan Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan bu formda annelerin yaşı, eğitim düzeyi, iş durumu (çalışan/çalışmayan), ailenin gelir düzeyi ile ilgili sorular yer almaktadır.

Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, (EKRÖ/K Ebeveyn formu): Ebeveynlerin çocuklarını kabul ve reddetme düzeylerini belirlemek için Rohner (1978), tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul Red Ölçeği kullanılmıştır. Rohner (1978) tarafından geliştirilen toplam 60 maddeden oluşan ölçeğin 4 alt boyutu olup; Sıcaklık ve sevgi (20 ifade), Düşmanlık (15 ifade), Kayıtsızlık ve ihmal (15 ifade), Ayrışmamış reddetme (10 ifade) Ebeveyn reddini ölçen 4 alt ölçeğe 5. alt ölçek olan Kontrol Ölçeğinin eklenmesiyle EKRÖ, Ebeveyn Kabul-Red/ Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K Ebeveyn formu) olarak adlandırılarak 73 maddelik son halini almıştır. Ölçek 4'lü Likert tipinde (1, 2, 3, 4) olup sıcaklık ve sevgi ölçeğindeki tüm maddeler tersine puanlanarak düşmanlık, kayıtsızlık ve ihmal, ayrışmamış reddetme ölçeklerinden alınan puanlara eklenir. Böylece, alt testlerden alınan puanlar toplam reddetme puanını verir. Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlaması Anjel ve Erkman (1993) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.90 olarak hesaplanmıştır. EKRÖ/K'nin güvenilirlik analizini de Erkman ve Varan (2004 Akt: Öztürk Can ve Aksel, 2017, s. 39) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geneline ait iç tutarlılık katsayısı 0.74 olarak bulunurken sıcaklık; 0.79, düşmanlık; 0.83, kayıtsızlık ve ihmal; 0.68, ayrışmamış reddetme; 0.59 ve kontrol alt ölçeğine ait iç tutarlılık ise 0.69 şeklinde hesaplanmıştır (Yamaç, 2011, s. 50).

Beck Umutsuzluk Ölçeği: Bireylerin umutsuzluk düzeylerini belirlemek için Beck vd. (1974) tarafından geliştirilen Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) kullanılmıştır. Beck Umutsuzluk Ölçeği, bireyin geleceğe dair olumsuz beklenti seviyesini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. 20 maddeden meydana gelen ölçek 0-1 arası puanlanmış ve kendini değerlendirme türünde bir ölçektir. Grup olarak da uygulanabilir. Ölçekten alınan puanların yüksekliği, bireydeki umutsuzluğun yüksek olduğunu gösterir. Ölçeğin Türkiye için geçerlik ve güvenilirlik çalışması Seber, Dilbaz, Kaptanoğlu ve Tekin (1993, s. 141) tarafından yapılmıştır. Ölçek, bireyin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini ölçmek amaçlı bir kişilik testidir. Okuma-yazma bilen çocuk, genç ve yetişkinlere zaman sınırlaması olmadan kolay uygulanabilecek bir testtir (Olçay, 2016, s. 72). Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Gelecekle ilgili duygular; madde 1, 6, 13, 15, 19; güdü kaybı ile ilgili maddeler; madde 2, 3, 9, 11, 12, 16, 17, 20; gelecek beklentisi ile ilgili maddeler; madde 4, 7, 8, 14, 18 olarak belirlenmiştir. Bireyden kendisi için uygun gelen ifadeler için "doğru"; uygun olmayanlar için "yanlış" şıkkının işaretlemesi istenir. On bir "doğru", dokuz "yanlış" yanıtı içeren ölçek anahtarlarına göre,

her uyumlu yanıt için ‘1’ puan, her uyumsuz yanıt için ‘0’ puan verilir. Elde edilen aritmetik toplam, ‘‘umutsuzluk’’ puanını oluşturur. 0-20 değeri arasında değişebilen puanlar yüksek olduğunda umutsuzluğu, düşük olduğunda umudu gösterir. Ölçek üzerinde daha sonra Durak ve Palabıyıkğlu (1994, s. 318), tarafından çalışılmış; geçerlik, güvenirlik ve faktör yapısına ilişkin daha ayrıntılı bilgi elde edilmiştir. Ölçek üzerinde geliştirilen faktör analizi sonucunda ölçeğin ‘‘gelecekle ilgili duygular ve beklentiler’’ (1, 3, 7, 11 ve 18. maddeler, $a=0.78$), ‘‘motivasyon kaybı’’ (2, 4, 9, 12, 14, 16, 17 ve 20. maddeler, $a =0.72$) ve ‘‘umut’’ (5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19. maddeler, $a = 0.72$) olmak üzere üç faktörden oluştuğu belirtilmiştir (Akt: Eş, 2013, s. 43).

Tanrı Algısı leği: Bireylerin Tanrı’ya yönelik atıflarını belirlemek üzere Güler (2007b, s. 127) tarafından geliştirilen Tanrı Algısı leği (TA) kullanılmıştır. Bireyin Tanrı’ya dair duygu, düşünce ve atıflarını ölçmek amacıyla hazırlanan 22 maddeden oluşan ölçeğin maddeleri 5’li Likert tipi şeklinde hazırlanmıştır. Ölçeğin güvenirlik katsayısı .83 olup güvenilir bir ölçek olarak değerlendirilmektedir. Ölçek Tanrı algısını sevgi yönelimli ve korku yönelimli Tanrı algıları olarak ikiye ayırmıştır. Buna göre sevgi yönelimli Tanrı algısı seven, şefkatli ve güvenilir bir Tanrı inancını; korku yönelimli Tanrı algısı ise cezalandıran, affetmeyen, uzak ve korkutucu olan bir Tanrı algısını içermektedir. Ölçek maddelerinin bir kısmı sevgi yönelimli Tanrı’yı bir kısmı da korku yönelimli Tanrı’yı çağrıştırmaktadır. Sevgi yönelimli Tanrı maddeleri 1, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 17, 19, 20 ve 22 numaralı ifadeler olan düz; korku yönelimli Tanrı maddeleri olan 2, 3, 7, 8, 10, 14, 15, 16, 18 ve 21 numaralı ifadeler ters puanlanmıştır. Ölçekten 110 ile 22 arası puan alınabilir. Ölçekte yüksek puan sevgi yönelimli Tanrı algısına; düşük puan ise korku yönelimli Tanrı algısına sahip olunduğunu gösterir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 21,0 kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (ortalama, standart sapma, frekans) kullanılmıştır. Sosyal bilimlerde, verilerin normal dağılım olasılığı düşük olduğundan veri setinin arpıklık ve basıklık değerlerinin kabul edilebilir sınırlarda (-1 ile +1 arası) olması, verilerin normal dağıldığını varsaymak için yeterli grlmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013, s. 78). Araştırma leklerinin arpıklık ve basıklık katsayıları -1 ile +1 arasında değiştiğinden analizler, verilerin normal dağılım sergilediği varsayımı altında yapılmıştır. Analizlerde, gruplar arası farklılıkların incelenmesi aşamasında, grup varyanslarının homojenliği test edilmiştir. Grup varyanslarının homojen olduğu durumlarda Scheffe testi, homojen olmadığı durumlarda ise Dunnett C testi uygulanmıştır. Ayrıca tek yönlü varyans analizi, bağımsız örneklem t-testi, Korelasyon ve Regresyon analizleri de kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın temel amacı ve alt amaçlarına cevap bulmak için yapılan araştırmanın analizlerinden elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırmanın birinci alt amaçlarından ilki olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyinin annelerin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair bulgular Tablo 1’de verilmiştir

Tablo 1. *zel Gereksinimli ocuğa Sahip Annelerin Umutsuzluk Düzeyinin Annelerin Yaşlarına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine Dair Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

		KT	Sd	KO	F	p
Geleceğe Yönelik Duygu/Beklenti	Gruplar arası	0,148	2	0,074	1,897	0,153
	Gruplar içi	7,514	192	0,039		
	Toplam	7,662	194			
Motivasyon Kaybı	Gruplar arası	0,043	2	0,022	0,183	0,833
	Gruplar içi	22,55	192	0,117		
	Toplam	22,593	194			
Umut	Gruplar arası	0,15	2	0,075	1,051	0,352
	Gruplar içi	13,661	192	0,071		
	Toplam	13,811	194			
Genel Umutsuzluk	Gruplar arası	0,008	2	0,004	0,243	0,784
	Gruplar içi	3,195	192	0,017		
	Toplam	3,203	194			

Tablo 1 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, tüm boyutlar ve genel umutsuzluk düzeyi için $p>0,05$ olup anlamlı bir farklılık yoktur. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyleri, annelerin yaşlarına göre farklılık göstermemektedir. Araştırmanın ikinci alt

amaçlarından ilki olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyinin annelerin eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Umutsuzluk Düzeyinin Annelerin Eğitim Düzeyine Farklılaşp Farklılaşmadığına Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

		KT	sd	KO	F	p
Geleceğe Yönelik Duygu/Beklenti	Gruplar arası	,072	3	,024	,607	,612
	Gruplar içi	7,590	191	,040		
	Toplam	7,662	194			
Motivasyon Kaybı	Gruplar arası	,806	3	,269	2,354	,073
	Gruplar içi	21,787	191	,114		
	Toplam	22,593	194			
Umut	Gruplar arası	,293	3	,098	1,381	,250
	Gruplar içi	13,517	191	,071		
	Toplam	13,811	194			
Genel Umutsuzluk	Gruplar arası	,141	3	,047	2,940	,034
	Gruplar içi	3,061	191	,016		
	Toplam	3,203	194			

Tablo 2 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre genel umutsuzluk düzeyi için $p < 0,05$ olup anlamlı bir farklılık vardır. Geleceğe Yönelik Duygu/Beklenti, Motivasyon Kaybı ve Umut alt boyutlarında $p > 0,05$ düzeyde olup anlamlı farklılık olmamasına karşın özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin genel umutsuzluk düzeyleri, annelerin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Genel umutsuzluk düzeyi için grup varyansları homojen olmadığından ($p = 0,034 > 0,05$), gruplar arası farklılıkların incelenmesi aşamasında, Scheffe testi uygulanmıştır ve Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. *Genel Umutsuzluk Düzeyine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları*

		Ortalama Farkı	Standart Hata
Okuryazar/değil	İlköğretim	-,07844	,04164
	Lise	-,08787	,04372
	Üniversite	-,16224*	,05532
İlköğretim	Okuryazar/değil	,07844	,04164
	Lise	-,00943	,02097
	Üniversite	-,08380	,03986
Lise	Okuryazar/değil	,08787	,04372
	İlköğretim	,00943	,02097
	Üniversite	-,07437	,04202
Üniversite	Okuryazar/değil	,16224*	,05532
	İlköğretim	,08380	,03986
	Lise	,07437	,04202

*: $p < 0,05$

Tablo 3 incelendiğinde, analiz sonucuna göre, okuryazar olan/olmayan katılımcılar ile üniversite mezunları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Genel umutsuzluk düzeyi bakımından gruplara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. *Genel Umutsuzluk Düzeyi Bakımından Gruplara Ait Tanımlayıcı İstatistikler*

Boyutlar	N	\bar{X}	S
Okuryazar/değil	10	1,3692	,15723
İlköğretim	122	1,4477	,12432
Lise	52	1,4571	,13403
Üniversite	11	1,5315	,07261

Tablo 4 incelendiğinde, okuryazar olan/olmayan katılımcıların genel umutsuzluk düzeyinin üniversite mezunları ve diğ er gruplardan daha düşük oldu ğ u görülmektedir. Araştırmanın üçüncü alt amaçlarından ilki olan özel gereksinimli çocu ğ a sahip annelerin umutsuzluk düzeyinin annelerin iş durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. *Özel Gereksinimli Çocu ğ a Sahip Annelerin Umutsuzluk Düzeyinin Annelerin İş Durumuna Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına Dair Yapılan t-Testi Sonuçları*

		Varyans Eşitli ğ i İçin Levene Testi		t-testi sonuçları		
		F	Sig.	t	df	p
Gelece ğ e Yönelik Duygu/Beklenti	Eşit varyans	,081	,776	-,542	182	,588
	Eşit olmayan varyans			-,546	137,058	,586
Motivasyon Kaybı	Eşit varyans	,627	,430	-,606	182	,545
	Eşit olmayan varyans			-,595	127,681	,553
Umut	Eşit varyans	5,457	,021	2,942	182	,004
	Eşit olmayan varyans			2,800	116,183	,006
Genel Umutsuzluk	Eşit varyans	1,094	,297	2,223	182	,027
	Eşit olmayan varyans			2,184	127,661	,031

Tablo 5 incelendiğinde, yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre, Umut ve Genel Umutsuzluk boyutları için $p < 0,05$ düzeyde olup anlamlı bir farklılık oldu ğ u görülmüştür. Gelece ğ e Yönelik Duygu/Beklenti ve Motivasyon Kaybı alt boyutları için $p > 0,05$ olup anlamlı bir farklılık yoktur. Özel gereksinimli çocu ğ a sahip annelerin Umut ve Genel Umutsuzluk düzeyleri, annelerin iş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Gruplara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. *Umut ve Genel Umutsuzluk Bakımından Gruplara Ait Tanımlayıcı İstatistikler*

Boyutlar	N	Umut		Genel Umutsuzluk		
		\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
Çalışıyor	66	1,343	0,292	66	1,477	0,129
Çalışmıyor	118	1,224	0,244	118	1,435	0,121

Tablo 6 incelendiğinde, çalışan annelerin umut alt boyutu ve genel umutsuzluk düzeylerinin çalışmayanlara göre daha yüksek oldu ğ u görülmektedir. Araştırmanın dördüncü alt amaçlarından ilki olan özel gereksinimli çocu ğ a sahip annelerin umutsuzluk düzeyinin annelerin gelir durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. *Özel Gereksinimli Çocu ğ a Sahip Annelerin Umutsuzluk Düzeyinin Annelerin Aylık Gelirine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına Dair Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

		KT	sd	KO	F	p
Sevgi Yönelimli	Gruplar arası	2,904	2	1,452	2,914	,057
	Gruplar içi	95,665	192	,498		
	Toplam	98,569	194			
Korku Yönelimli	Gruplar arası	,123	2	,061	,166	,847
	Gruplar içi	70,899	192	,369		
	Toplam	71,022	194			
Genel Tanrı Algısı	Gruplar arası	,916	2	,458	2,889	,058
	Gruplar içi	30,428	192	,158		
	Toplam	31,344	194			

Tablo 7 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, tüm boyutlar için $p > 0,05$ olup anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Özel gereksinimli çocu ğ a sahip annelerin Gelece ğ e Yönelik Duygu/Beklenti, Motivasyon Kaybı, Umut ve Genel Umutsuzluk düzeyleri, ailenin gelir durumuna göre farklılık göstermemektedir. Araştırmanın ikinci alt amaçlarından ilki olan özel gereksinimli çocu ğ a sahip annelerin tanrı algısının annelerin yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Tanrı Algısının Annelerin Yaşına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Dair Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

		KT	sd	KO	F	p
Sevgi Yönelimli	Gruplar arası	2,904	2	1,452	2,914	,057
	Gruplar içi	95,665	192	,498		
	Toplam	98,569	194			
Korku Yönelimli	Gruplar arası	,123	2	,061	,166	,847
	Gruplar içi	70,899	192	,369		
	Toplam	71,022	194			
Genel Tanrı Algısı	Gruplar arası	,916	2	,458	2,889	,058
	Gruplar içi	30,428	192	,158		
	Toplam	31,344	194			

Tablo 8, incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, tüm boyutlar ve genel Tanrı algısı için $p > 0,05$ olup anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algılamaları, annelerin yaşlarına göre farklılık göstermemektedir. Araştırmanın ikinci alt amaçlarından ikincisi olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algısının annelerin eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Tanrı Algısının Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Dair Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

		KT	sd	KO	F	p
Sevgi Yönelimli	Gruplar arası	3,630	3	1,210	2,434	,066
	Gruplar içi	94,939	191	,497		
	Toplam	98,569	194			
Korku Yönelimli	Gruplar arası	1,936	3	,645	1,784	,152
	Gruplar içi	69,086	191	,362		
	Toplam	71,022	194			
Genel Tanrı Algısı	Gruplar arası	1,424	3	,475	3,031	,031
	Gruplar içi	29,919	191	,157		
	Toplam	31,344	194			

Tablo 9 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, genel tanrı algısı için $p < 0,05$ olup anlamlı bir farklılık vardır. Sevgi Yönelimli ve Korku Yönelimli alt boyutları için $p > 0,05$ düzeyde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin genel tanrı algılamaları, annelerin düzeyine eğitim göre farklılık göstermektedir. Genel Tanrı algısı için grup varyansları homojen olmadığından ($p = 0,031 > 0,05$), gruplar arası farklılıkların incelenmesi aşamasında, Scheffe testi uygulanmıştır. Test sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. *Genel Tanrı Algısına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları*

		Ortalama Farkı	Standart Hata
Okuryazar/değil	İlköğretim	-,116	,130
	Lise	,078	,136
	Üniversite	-,061	,172
İlköğretim	Okuryazar/değil	,116	,130
	Lise	,195*	,065
	Üniversite	,054	,124
Lise	Okuryazar/değil	-,078	,136
	İlköğretim	-,195*	,065
	Üniversite	-,140	,131
Üniversite	Okuryazar/değil	,061	,172
	İlköğretim	-,054	,124
	Lise	,140	,131

* $p < 0,05$

Tablo 10 incelendiğinde, analiz sonucuna göre, ilköğretim ve lise mezunları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Gruplara ait tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde ise ilköğretim mezunlarının tanrı algısı lise mezunlarında anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Genel tanrı algısı ile ilgili yapılan analiz Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Genel Tanrı Algısı Bakımından Gruplara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Boyutlar	N	\bar{x}	S
Okuryazar/değil	10	3,1409	,60699
İlköğretim	122	3,2575	,40612
Lise	52	3,0621	,35140
Üniversite	11	3,2025	,18671

Tablo 11 incelendiğinde, genel tanrı algısı bakımından en düşük grup lise mezunlarıdır. Araştırmanın üçüncü amaçlarından ikincisi biri olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algısının annelerin iş durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Tanrı Algısının Annelerin İş Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Dair Yapılan Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

		Varyans Eşitliği İçin Levene Testi		t-testi sonuçları		
		F	Sig.	t	df	p
Sevgi Yönelimli	Eşit varyans	11,066	,001	-2,896	182	,004
	Eşit olmayan varyans			-2,666	105,635	,009
Korku Yönelimli	Eşit varyans	1,446	,231	-1,580	182	,116
	Eşit olmayan varyans			-1,695	163,153	,092
Genel Tanrı Algısı	Eşit varyans	1,301	,256	-4,015	182	,000
	Eşit olmayan varyans			-3,966	129,802	,000

Tablo 12 incelendiğinde, yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre, Sevgi Yönelimli ve Genel Tanrı Algısı boyutları için $p < 0,05$ olup anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Korku Yönelimli Tanrı algısı için $p > 0,05$ olup anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Sevgi Yönelimli ve Genel Tanrı Algısı, annelerin iş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Gruplara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Sevgi Yönelimli ve Genel Tanrı Algısı Bakımından Gruplara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Boyutlar	N	Sevgi Yönelimli		N	Genel Tanrı Algısı	
		\bar{x}	S		\bar{x}	S
Çalışıyor	66	4,328	,845	66	3,035	,397
Çalışmıyor	118	4,645	,627	118	3,273	,380

Tablo 13 incelendiğinde, çalışmayan annelerin Sevgi Yönelimli ve Genel Tanrı Algısının çalışanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmanın dördüncü alt amaçlarından ikincisi olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin tanrı algısının annelerin gelirine göre farklılaşp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Tanrı Algısının Annelerin Aylık Gelirine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Dair Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		KT	sd	KO	F	p
		Sevgi Yönelimli	Gruplar arası	,549	3	,183
	Gruplar içi	98,020	191	,513		
	Toplam	98,569	194			
Korku Yönelimli	Gruplar arası	1,148	3	,383	1,046	,373
	Gruplar içi	69,874	191	,366		
	Toplam	71,022	194			
Genel Tanrı Algısı	Gruplar arası	,715	3	,238	1,485	,220
	Gruplar içi	30,629	191	,160		
	Toplam	31,344	194			

Tablo 14 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, tüm boyutlar için $p>0,05$ olup anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algılamaları, ailenin gelir durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Araştırmanın birinci alt amaçlarından üçüncüsü olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin annelerin yaşlarına göre farklılaşp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Çocuğunu Kabul-Ret Düzeylerinin Annelerin Yaşlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Dair Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

		KT	sd	KO	F	p
Sıcaklık/Sevgi	Gruplar arası	1,101	2	,551	3,284	,040
	Gruplar içi	32,192	192	,168		
	Toplam	33,293	194			
Düşmanlık/Saldırganlık	Gruplar arası	2,047	2	1,024	2,817	,062
	Gruplar içi	69,755	192	,363		
	Toplam	71,802	194			
Kayıtsızlık/İhmal	Gruplar arası	1,285	2	,642	2,407	,093
	Gruplar içi	51,229	192	,267		
	Toplam	52,514	194			
Ayrışmamış Reddetme	Gruplar arası	1,318	2	,659	3,523	,031
	Gruplar içi	35,923	192	,187		
	Toplam	37,242	194			
Kontrol	Gruplar arası	,031	2	,016	,058	,944
	Gruplar içi	52,276	192	,272		
	Toplam	52,307	194			
Genel Kabul-Ret Düzeyi	Gruplar arası	,008	2	,004	,243	,784
	Gruplar içi	3,195	192	,017		
	Toplam	3,203	194			

Tablo 15 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre: Sıcaklık/Sevgi ve Ayrışmamış Reddetme alt boyutları için $p<0,05$ olup anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Düşmanlık/Saldırganlık, Kayıtsızlık/İhmal ve genel kabul-red düzeyinde $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık yoktur. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Sıcaklık/Sevgi ve Ayrışmamış Reddetme düzeyleri, annelerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir. Sıcaklık/Sevgi boyutu için grup varyansları homojen olmadığından ($p=0,040<0,05$), gruplar arası farklılıkların incelenmesi aşamasında, Dunnett C testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. *Sıcaklık/Sevgi boyutuna İlişkin Dunnett C Testi Sonuçları*

		Ortalama Farkı	Standart Hata
26-35	36-45	,009	,075
	46-55	-,161	,085
36-45	26-35	-,009	,075
	46-55	-,171*	,069
46-55	26-35	,161	,085
	36-45	,171*	,069

* $p<0,05$

Tablo 16 incelendiğinde, analiz sonucuna göre, 36-45 ve 46-55 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Gruplara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. *Kabul-Ret Bakımından Gruplara Ait Tanımlayıcı İstatistikler*

Boyutlar	N	\bar{x}	S
26-35	41	1,524	,251
36-45	101	1,514	,381
46-55	53	1,686	,539

Tablo 17 incelendiğinde, 46-55 yaş grubundaki annelerin Sıcaklık/Sevgi düzeyinin diğeri gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrışmamış Reddetme boyutu için grup varyansları homojen olmadığından ($p=0,031<0,05$), gruplar arası farklılıkların incelenmesi aşamasında, Dunnett C testi uygulanmıştır. Test sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. *Ayrışmamış Reddetme boyutuna İlişkin Dunnett C Testi Sonuçları*

		Ortalama Farkı	Standart Hata
26-35	36-45	-,021	,080
	46-55	,168	,089
36-45	26-35	,021	,080
	46-55	,190*	,073
46-55	26-35	-,168	,089
	36-45	-,190*	,073

* $p<0,05$

Tablo 18 incelendiğinde, analiz sonucuna göre 36-45 ve 46-55 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Gruplara ait tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde, Ayrışmamış Reddetme düzeyinin diğeri gruplara durumu Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: *Kabul-Ret Bakımından Gruplara Ait Tanımlayıcı İstatistikler*

Boyutlar	N	\bar{x}	S
26-35	41	3,8098	,36865
36-45	101	3,8317	,37708
46-55	53	3,6415	,55934

Tablo 19 incelendiğinde, 36-45 yaş grubundaki annelerin Ayrışmamış Reddetme düzeyinin diğeri gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmanın ikinci alt amaçlarından üçüncüsü olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin annelerin eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Çocuğunu Kabul-Ret Düzeylerinin Annelerin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Dair Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

		KT	sd	KO	F	p
Sıcaklık/Sevgi	Gruplar arası	2,265	3	,755	4,647	,004
	Gruplar içi	31,028	191	,162		
	Toplam	33,293	194			
Düşmanlık/Saldırganlık	Gruplar arası	1,195	3	,398	1,077	,360
	Gruplar içi	70,607	191	,370		
	Toplam	71,802	194			
Kayıtsızlık/İhmal	Gruplar arası	,899	3	,300	1,109	,347
	Gruplar içi	51,615	191	,270		
	Toplam	52,514	194			
Ayrışmamış Reddetme	Gruplar arası	,849	3	,283	1,485	,220
	Gruplar içi	36,393	191	,191		
	Toplam	37,242	194			
Kontrol	Gruplar arası	,851	3	,284	1,054	,370
	Gruplar içi	51,455	191	,269		
	Toplam	52,307	194			
Genel Kabul-Red Düzeyi	Gruplar arası	,014	3	,005	,080	,971
	Gruplar içi	11,208	191	,059		
	Toplam	11,222	194			

Tablo 20 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre: Sıcaklık/Sevgi boyutu için $p < 0,05$ olup anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur. Ayrışmamış Reddetme, Düşmanlık/Saldırganlık, Kayıtsızlık/İhmal ve genel kabul-red düzeyinde $p > 0,05$ olduğundan anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Sıcaklık/Sevgi düzeyleri, annelerin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Sıcaklık/Sevgi boyutu için grup varyansları homojen olmadığından ($p = 0,004 < 0,05$), gruplar arası farklılıkların incelenmesi aşamasında, Dunnett C testi uygulanmıştır. Test sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Genel Tanrı Algısına İlişkin Dunnett C Testi Sonuçları

		Ortalama Farkı	Standart Hata
Okuryazar/değil	İlköğretim	-,064	,077
	Lise	-,302*	,100
	Üniversite	-,085	,082
İlköğretim	Okuryazar/değil	,064	,077
	Lise	-,238*	,079
	Üniversite	-,020	,055
Lise	Okuryazar/değil	,302*	,100
	İlköğretim	,238*	,079
	Üniversite	,217	,084
Üniversite	Okuryazar/değil	,085	,082
	İlköğretim	,020	,055
	Lise	-,217	,084

*. $p < 0,05$

Tablo 21 incelendiğinde, analiz sonucuna göre, 36-45 ve 46-55 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Gruplara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22. Sıcaklık/Sevgi Bakımından Gruplara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Boyutlar	N	\bar{x}	S
Okuryazar/değil	10	1,437	,222
İlköğretim	122	1,502	,369
Lise	52	1,740	,521
Üniversite	11	1,522	,145

Tablo 22 incelendiğinde, lise mezunlarının Sıcaklık/Sevgi düzeyi okuryazar olan/olmayan ve ilköğretim mezunu katılımcılara göre oldukça yüksektir. Araştırmanın üçüncü alt amaçlarından üçüncüsü olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin annelerin iş durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23: Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Çocuğunu Kabul-Ret Düzeylerinin Annelerin İş Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Dair Yapılan Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

		Varyans Eşitliği İçin Levene Testi		t-testi sonuçları		
		F	Sig.	t	df	p
Sıcaklık/Sevgi	Eşit varyans	10,649	,001	2,609	182	,010
	Eşit olmayan varyans			2,363	100,884	,020
Düşmanlık/Saldırganlık	Eşit varyans	1,848	,176	-,314	182	,754
	Eşit olmayan varyans			-,300	117,837	,765
Kayıtsızlık/İhmal	Eşit varyans	,430	,513	-,506	182	,614
	Eşit olmayan varyans			-,541	162,099	,590
Ayrışmamış Reddetme	Eşit varyans	1,142	,287	,689	182	,492
	Eşit olmayan varyans			,694	137,482	,489
Kontrol	Eşit varyans	,012	,913	,107	182	,915
	Eşit olmayan varyans			,110	142,947	,913
Genel Kabul-Red Düzeyi	Eşit varyans	,480	,489	,915	182	,362
	Eşit olmayan varyans			,906	130,824	,367

Tablo 23 incelendiğinde, yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre, Sıcaklık/Sevgi alt boyutu için $p < 0,05$ olup anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Düşmanlık/Saldırıcılık, Kayıtsızlık/İhmal, Ayrılmamış Reddetme, Kontrol ve Genel Kabul-Ret Düzeyi için $p > 0,05$ olup anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Sıcaklık/Sevgi düzeyleri, annelerin iş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Gruplara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 24. Sıcaklık/Sevgi Bakımından Gruplara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Boyutlar	N	\bar{x}	S
Çalışıyor	66	1,679	,506
Çalışmıyor	118	1,513	,352

Tablo 24 incelendiğinde, çalışan annelerin Sıcaklık/Sevgi düzeylerinin çalışmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmanın dördüncü alt amaçlarından üçüncüsü olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin annelerin gelir durumuna göre farklılaşmış farklılaşmadığına dair bulgular Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo 25. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Çocuğunu Kabul-Ret Düzeylerinin Annelerin Aylık Gelirine Göre Farklılaşmış Farklılaşmadığına Dair Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		KT	sd	KO	F	p
Sıcaklık/Sevgi	Gruplar arası	,836	3	,279	1,640	,181
	Gruplar içi	32,457	191	,170		
	Toplam	33,293	194			
Düşmanlık/Saldırıcılık	Gruplar arası	,912	3	,304	,820	,485
	Gruplar içi	70,889	191	,371		
	Toplam	71,802	194			
Kayıtsızlık/İhmal	Gruplar arası	,853	3	,284	1,051	,371
	Gruplar içi	51,661	191	,270		
	Toplam	52,514	194			
Ayrılmamış Reddetme	Gruplar arası	,102	3	,034	,175	,913
	Gruplar içi	37,140	191	,194		
	Toplam	37,242	194			
Kontrol	Gruplar arası	1,062	3	,354	1,319	,269
	Gruplar içi	51,245	191	,268		
	Toplam	52,307	194			
Genel Kabul-Ret Düzeyi	Gruplar arası	,119	3	,040	,682	,564
	Gruplar içi	11,103	191	,058		
	Toplam	11,222	194			

Tablo 25 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, tüm boyutlar için $p > 0,05$ düzeyde olduğundan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Ebeveyn Kabul-Ret düzeyleri, ailenin gelir durumuna göre farklılık göstermemektedir. Araştırmanın alt amaçlarından beşincisi olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin tanrı algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiye dair bulgular Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26. Değişkenler Arası İlişkiyi Açıklamaya Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

		Tanrı Algısı
Umutsuzluk	Pearson Correlation	-,218**
	p	,002
	N	195

**0,01 düzeyinde önemli ilişki

Tablo 26 incelendiğinde, yapılan korelasyon analizi sonucunda, anlamlı düzeyde bir ilişki belirlenmiş olup özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi ve tanrı algısı düzeyleri arasında 0,01 düzeyinde önemli bir ilişki bulunmuştur. İki değişken arasındaki korelasyonun negatif yönlü olması, önemli bir araştırma bulgusu olarak değerlendirilmektedir. Bu bulgu, katılımcıların tanrı algısı yükseldikçe

umutsuzluğunun azaldığını göstermektedir. Tanrı algısı alt boyutları ile umutsuzluk arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27. Tanrı Algısı Alt Boyutları İle Umutsuzluk Arasındaki İlişkiyi Açıklamak Üzere Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

	(β)	St.Hata	(t)	p	R ²
Sevgi Yönelimli	-0,035	0,013	-2,637	0,009	0,049
Korku Yönelimli	-0,038	0,016	-2,438	0,016	

Bağımlı Değişken: Umutsuzluk

Tablo 27 incelendiğinde, sevgi ve korku yönelimli tanrı algılarının umutsuzluğu olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Bununla birlikte umutsuzluğu etkileme boyutunda (β) düşük bir farkla da olsa korku yönelimli tanrı algısının sevgi yönelimli tanrı algısından daha fazla etkilemektedir. Sevgi ve korku yönelimli tanrı algıları, umutsuzluk değişkeninin %4'ünü açıklamaktadır. Bu bulgu umutsuzluk değişkenini kalan kısmının bu araştırma dışındaki başka değişkenlerden etkilendiğini göstermektedir. Araştırmanın alt amaçlarından altıncısı olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi ile çocuğunu kabul-ret arasındaki ilişkiye dair bulgular Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28. Değişkenler Arası İlişkiyi Açıklamaya Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

		Kabul-Ret
Umutsuzluk	Pearson Correlation	,208**
	p	,004
	N	195

**0,01 düzeyinde önemli ilişki

Tablo 28 incelendiğinde, yapılan korelasyon analizi sonucunda, anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ve özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında 0,01 düzeyinde önemli ilişki bulunmuştur. İki değişken arasında pozitif yönlü bir korelasyon söz konusudur. Bu bulgu, katılımcıların umutsuzluk düzeyi yükseldikçe ebeveyn kabul-ret düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir. Umutsuzluk alt boyutları ile ebeveyn kabul-ret değişkeni arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29. Umutsuzluk Alt Boyutları İle Ebeveyn Kabul-Ret Değişkeni Arasındaki İlişkiyi İncelemek Üzere Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

	(β)	St.Hata	(t)	p	R ²
Gelecekte Beklenti	0,122	0,102	1,201	,231	0,046
Motivasyon Kaybı	0,112	0,053	2,109	,036	
Umut	0,152	0,073	2,071	,040	

Bağımlı Değişken: Ebeveyn kabul-ret

Tablo 29 incelendiğinde, gelecekte beklenti ile ebeveyn kabul-ret düzeyi arasında $p > 0,05$ düzeyde olup istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buna karşılık motivasyon kaybı ve umut alt boyutları, ebeveyn kabul-ret düzeyini $p < 0,05$ düzeyde olumlu yönde etkilerken, umut değişkeninin motivasyon kaybından daha etkili olduğu söylenebilmektedir (β). Bunun anlamı katılımcıların motivasyon kaybı ve umut düzeyleri yükseldikçe ebeveyn kabul-ret düzeyleri de yükselmektedir. Umutsuzluk alt boyutları, ebeveyn kabul-ret değişkeninin %4'ünü açıklamaktadır. Araştırmanın alt amaçlarından yedincisi olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret arasındaki ilişkiye dair bulgular Tablo 30'da verilmiştir.

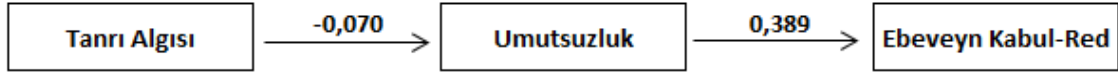
Tablo 30. Değişkenler Arası İlişkiyi Açıklamaya Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

		Kabul-Ret
Tanrı Algısı	Pearson Correlation	-,060**
	p	,403
	N	195

**0,01 Düzeyinde Önemli İlişki

Tablo 30 incelendiğinde, yapılan korelasyon analizi sonucunda özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmanın alt amaçlarından sekizincisi alt amaçlarından olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin

umutsuzluk düzeyi, tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişkiye dair bulunan sonuç Şekil 1’de gösterilmiştir

Şekil 1. Tanrı algısı, umutsuzluk ve kabul-ret arasındaki ilişki

Şekil 1 incelendiğinde, araştırmanın en önemli bulgularından biri olarak; tanrı algısı umutsuzluğu olumsuz etkilerken, umutsuzluk, ebeveyn kabul-ret düzeyini olumlu yönde etkilemektedir ve tanrı algısı ile ebeveyn kabul-ret arasında bir ilişki yoktur. Bu bulgulara göre, umutsuzluk değişkeninin, tanrı algısı ile ebeveyn kabul-ret değişkenleri arasında bir mediatör (ılımlaştırıcı) değişken etkisinden söz edilebilmektedir. Mediatör (ılımlaştırıcı) Değişken; Bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında gözlemlenen bir ilişkinin gücünü ve değişkenlerle farklı ilişkisi olması sebebiyle, ortadan kaldıran veya azaltan değişken olarak tanımlanır. Mediatör (ılımlaştırıcı) Değişken hem bağımlı değişkene hem bağımsız değişkene etki eder (Gödeş, 2019).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde yapılan analizler sonucu elde edilen bulguların literatür de ulaşılan araştırma bulguları ile karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Ayrıca elde edilen araştırma bulgularına dayanarak uygulamacılar ve ileri araştırmalar için araştırmacılar önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın birinci alt amacı olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri, annelerin yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı ile ilgili bulgular tartışılmıştır. Araştırma sonucuna göre, özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyleri, annelerin yaşlarına göre farklılık göstermemektedir. Eş (2013, s. 81), yaptığı çalışma da annelerin umutsuzluk düzeyinin annelerin yaş değişkeni açısından yapılan analizlerde Umutsuzluk Ölçeği’ nin geleceğe yönelik beklentileri ile umutsuzluk alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu yapılan bu araştırmayı desteklemektedir. Fakat Sarpdağı (2018, s. 49) yaptığı araştırmada katılımcının yaşı ile umutsuzluk puanı arasında pozitif yönlü düşük düzeyli, anlamlı ilişki bulunmuştur, katılımcının yaşı arttıkça umutsuzluk puanı da artmaktadır. Bu araştırma sonucu yapılan araştırmayı desteklemiyor görünse de Sarpdağı’ nın araştırmasında da var olan ilişkinin düşük düzeyde çıkmış olması da dikkat çekmektedir.

Araştırmada çıkan sonuçlara bakıldığında umutsuzluk düzeyinin annelerin yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemesinin sebebi umutsuzluklarını etkileyen başka sebeplerin daha yoğunlukta olması ya da annelerin sosyal yaşam algıları, toplum kuralları, kültürel etkiler aynı bölgede yaşamaları sebebiyle benzer olabileceği düşünöldüğu için, geleceğe dair umutsuzluk, isyan ve karamsarlık bireyin inanç ve yaşam tarzına aykırı olabileceği ihtimali sebebiyle yaşa göre farklılık göstermeyebilir. Bir diğer sebep olarak yaş dağılımına bakıldığında, %51’lik kısmı oluşturan grup 36-45 yaş grubundadır. Örneklemin yarısını oluşturduğu göröldüğünden bu grup sonuç üzerinde en yüksek etkiye sahiptir. Bu sebeple çıkan sonucun bu gruptan etkilendiği söylenebilir. Bir diğer faktör, çocukların yetersizlik tür ve derecesinin belirsizliği çıkan sonucunu etkileyebilir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin tanrı algılamaları, annelerin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Koç (2011, s. 82), araştırmasında katılımcıların Tanrı tasavvurları ve demografik değişkenlerine ilişkin yapılan analizlerde yaşa göre herhangi bir temel etki, etkileşim etkisi ya da farklılaşma görölmemiştir. Güler (2007a, s. 139), bir araştırmasında yaş dönemlerine göre bireylerin Tanrı algılarının farklılık göstermediğini bulmuştur. Noffke ve McFadden (2001 Akt: Koç, 2011, s. 82) Tanrı algısı ile çalışmalarında yaşlar arası farklılık saptanmamıştır. Bu alışmalar araştırmayı destekler niteliktedir. Farklı bir araştırma sonucuna göre Güngördü’nün (2001, s. 139) 17-36 yaşlar arasındaki öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmasında düşük yaş gruplarının yüksek yaş guruplarına göre daha olumsuz bir Tanrı algısına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Yine benzer şekilde Alçelik (2013, s. 76), çalışmasında yaş gurupları ve Tanrı tasavvuru alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Fakat ortalamalara bakıldığında Koruyup/ Gözeten, Teslim Olunan, Yetkin ve Seven alt boyutlarında yaş ilerledikçe katılımcıların puanlarının yükseldiği görölmektedir. Araştırmada tanrı algısının yaşa göre farklılaşmamasının sebebi bu durum Allah kavramının kapsayıcılığı ve yaşla birlikte önemli ölçüde değişen bir konu olmaması olarak yorumlanabilir. Annelerin yaş grubu 25 yaş üstü olarak belirlendiği için Tanrı kavramının zihinde

oturmuş olması ve yaşa göre değişiklik göstermemesi beklenen bir durumdur. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Sıcaklık/Sevgi ve Ayrışmamış Reddetme düzeyleri, annelerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir. Analiz sonucuna göre, 36-45 ve 46-55 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. 46-55 yaş grubundaki annelerin Sıcaklık/Sevgi düzeyinin diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrışmamış reddetme boyutunda analiz sonucuna göre, 36-45 ve 46-55 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. 36-45 yaş grubundaki annelerin Ayrışmamış Reddetme düzeyinin diğer gruplara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Failla ve Jones (1991 Akt: Dere, 2009, s. 66), farklı bir ilişki bularak ilerleyen yaşlarda kabullenmenin azalmasıyla ilgili bulunduğu sonuçlara göre engelli çocukların yaşlı annelerinin, genç annelere göre daha stresli olduğu; çünkü onların, daha büyük aile ile uğraşıp, daha çok ilişkide bulunmasının buna etken olduğunu düşünmektedir. Bazı araştırma sonuçları, annenin yaş faktörünün anne kabulü ile ilişkili bulunmuştur (Campo ve Rohner 1992; Schumacher vd., 1999 Akt: Erkan ve Toran, 2004, s. 94) annenin yaşı ile kabul-ret davranışı arasında bir ilişkinin olduğunu ve annenin yaşının ilerlemesinin çocuğa karşı davranışlarını da olumsuz yönde etkilediği belirtmiştir. Araştırmalarda anne yaşının çocuğa gösterilen kabul ve ret üzerinde önemli düzeyde etkili olduğunu saptamıştır. Anne yaşı ile çocuğunu kabul-reddi arasında farklı yönde ilişki kuran çalışmalara bakıldığında anne yaşı ile ebeveyn kabul-reddi arasında ilişki bulunmadığını söyleyen Muştu Eren (2018, s. 38), çalışmasında sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, ret, kontrol ve ebeveyn kabul ret ölçeklerinin puanları ile annelerin yaşları arasında istatistiksel olarak ilişki olmadığı görülmüştür. Dere (2009, s. 66) tarafından yapılan çalışmada otizm tanılı çocuk sahibi annelerin yaşı ile kabul ret düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Tezel-Şahin ve Özyürek (2008, s. 409), 5-6 yaş aralığında bulunan çocuklara sahip annelerin tutumlarını incelemiş ve anne tutumlarının anne yaşı değişkeni açısından anlamlı ölçüde farklı olmadığı sonucunu elde etmişlerdir. Arslan (2010, s. 58), ebeveyn kabul veya reddinin, bireylerin kişilik özelliklerine etkisini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmada ebeveyn kabul ret ölçeği puanlarının yaş grupları açısından anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koydu. Bu çalışmada yaşa göre bulunan farklılık, yaş düzeyi arttıkça (46 ve üzeri) sıcaklık ve sevgi puanının artması yaşa ve zamana göre çocuğa alışma, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilmeye ilgili duyulan tatmin, bilinçlenme durumları göz önüne alındığında yaş ilerledikçe aileler sadece sevgi ve ilgi üzerine eğilmiş olabilirler. Bireyler yaşlandıkça, dünyada çocuklarıyla geçirdikleri zamanın azaldığının farkındalığı ile ya da geçmişte (genç yaşlarda) çocuğa gösterilemeyen ilginin sevginin telafisi için yaşın ilerlemesiyle sevgi ve sıcaklık göstermeye eğilim başlayabilir. Ayrışmamış reddetme puanının yalnızca 36-45 yaş grubunda yüksek olması, anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri, annelerin eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmış farklılaşmadığı ile ilgili bulgular tartışılmıştır. Araştırma sonucuna göre, özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin genel umutsuzluk düzeyleri, annelerin eğitim düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Okuryazar olan/olmayan katılımcılar ile üniversite mezunları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Okuryazar olan/olmayan katılımcıların genel umutsuzluk düzeyinin üniversite mezunları ve diğer gruplardan daha düşük olduğu görülmektedir.

Sarpdağı (2018, s. 47) yaptığı çalışmada; umutsuzluk düzeyi yüksek olan annelerin eğitim düzeylerinin düşük olduğu sonucunu bulmuştur. Çengelçi (2009, s. 19) eğitim düzeyi düşük olan bireylerin umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulduğu çalışmasını otizm ve down sendrom'lu çocuğa sahip anneler üzerinde yapmıştır. Akandere, Acar ve Baştuğ, (2009, s. 27) ilköğretim mezunu olan annelerin geleceğe dair duygu ve beklentilere ilişkin puanları üniversite mezunu olan annelerin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Literatürdeki araştırma sonuçları bu çalışmayı desteklememektedir. Çalışmada eğitim düzeyi düşük annelerin umutsuzluk düzeyinin düşük olması, çocuğun hangi tür ve derecede yetersizlik yaşadığına bağlı olarak bir sonuç çıkmış olabilir ya da annelerin geleceğe dair kendileri ve çocukları ile ilgili yüksek beklenti içine girmemeleriyle açıklanabilir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin genel tanrı algılamaları, annelerin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Analiz sonucuna göre, ilköğretim ve lise mezunları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. İlköğretim mezunlarının tanrı algısı lise mezunlarında anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Genel tanrı algısı en düşük olan grup lise mezunlarıdır. Çınar (2015, s. 63) yaptığı çalışmada elde edilen bulgulara göre ise eğitim düzeyi arttıkça Tanrı'ya güvenli bağlanma puanlarının azaldığı görülmektedir. Alçelik (2013, s. 110) bireylerin öğrenim durumuna bakıldığında müdahale ve kontrol eden Tanrı tasavvuru alt boyutunda okuryazar olmayan bireyler ile okuryazar ve lise mezunu olan bireyler ile anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Murphy vd. (2000), yaptığı klinik çalışmada eğitim seviyesi ile dini inançların ters

yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Hood, Hill ve Spilka (2009) ise yüksek eğitim seviyesinin manevi tecrübeler ve dini başa çıkımlar ile doğrudan ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Eğitim ile Tanrı algısı ve dini başa çıkma arasındaki ilişki hakkında farklı sonuçlar veren çalışmalar mevcuttur. Çalışmaların yapıldığı, ülke, kültür ve inanılan din gibi etkenlerin farklılığı sonuçların farklılaşmasına sebep olabilmektedir. Akyüz (2010, s. 72) demografik değişkenlere göre yaptığı çalışmasında öğrenim durumu ile Tanrı tasavvuru arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Aydın (2011, s. 104) Türk Müslüman katılımcılara yaptığı çalışmada ise Tanrı algısıyla eğitim düzeyi arasında bir ilişki bulunmamıştır. Mehmedoğlu (2011, s. 222) da yaptığı çalışmada öğrenim düzeyi Allah tasavvurunu kısmen etkilemekte olduğu, farklı grupların pozitif ve negatif tasavvurları arasında anlamlı farklılaşmaların bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Lise ve lisans düzeyinde eğitim almış olanların ilköğretim düzeyinde eğitim alanlara göre daha pozitif Tanrı algısına sahip oldukları gözlemlenmiş olup çalışmayı desteklemeyen bir araştırma sonucudur. Araştırmada ilköğretim mezunlarının Tanrı algısı lise mezunlarında anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Genel Tanrı algısı en düşük olan grup lise mezunlarıdır sonucu anlamlı bulunmamıştır. Sonuca göre bu farklılığın sebebi çalışmanın yapıldığı kültür, toplumsal etki, dini inanç gibi faktörlerin sonuçları farklılaştırdığı düşünülebilir. Eğitim düzeyi ilköğretim düzeyinde kalan annelerin Tanrı algısı daha gelenekselci yapıda olduğu düşünülürse Tanrı algısının yüksek çıkması anlaşılabilir bir durumdur.

Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Sıcaklık/Sevgi düzeyleri, annelerin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Analiz sonucuna göre, 36-45 ve 46-55 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık görölmektedir. Lise mezunlarının Sıcaklık/Sevgi düzeyi okuryazar olan/olmayan ve ilköğretim mezunu katılımcılara göre oldukça yüksektir. Erkan ve Toran (2004, s. 94) tarafından yapılan çalışmada, annelerin eğitim düzeyi arttıkaa, çocuklarını kabul davranışlarının arttığı, eğitim düzeyi düştükçe reddedici davranışta artış olduğu bulunmuştur. Yamaç (2011, s. 70) tarafından yapılan çalışmada zihin engelli çocuğu kabul ret düzeyinde, annelerin eğitim düzeyinin önemli bir değişken olduğu görölmektedir. Pektaş ve Özgür (2005, s. 25) tarafından ilköğretim 3. sınıf öğrencilerinin anneleri ile olan ilişkilerini etkileyen etmenleri belirlemek amacıyla yapılan araştırmada ortaya çıkan sonuca göre Aile Kabul-Red Ölçeği genel toplam puan ortalaması açısından eğitim düzeyi düşük olan annelerin çocuklarını reddi, eğitim düzeyi yüksek olan annelere kıyasla daha yüksek bulunmuştur.

Farklı bulgulara sahip çalışmalarda Delitay (2009, s. 14) engelli ocuk annelerinin eğitim düzeyine göre reddetme davranışlarının incelenmesi sonucunda, eğitim düzeyi yüksek annelerin daha çok reddetme davranışı sergilediği görölmüştür. Üniversite ve üzerinde eğitim düzeyine sahip olan annelerin ölçekten elde ettikleri puan ortalamalarının lise, ilköğretim ve daha altında eğitime sahip olan annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada farklılığın bulunduğu 36-45 ve 46-55 yaş grubuna bakıldığında, eğitim düzeyi arttıkaa sıcaklık sevgi puanının arttığı görölmektedir. Lise mezunu annelerin daha düşük eğitim düzeyinde olan annelere göre bilinç ve farkındalık düzeyleri daha yüksek olduğu düşünülebilir. Bu durumda çocuğa sevgi ve sıcaklık göstermenin çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyeceği, sevgiyle büyüyen çocuğun daha başarılı ve dengeli birey olabileceğine dair bilinç bu sonucu açıklayabilir.

Araştırmanın üçüncü alt amacı olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri, annelerin iş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı ile ilgili bulgular tartışılmıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Umut ve Genel Umutsuzluk düzeyleri, annelerin iş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. alışan annelerin umut alt boyutu ve genel umutsuzluk düzeylerinin çalışmayanlara göre daha yüksek olduğu görölmektedir. Bazı çalışmalarda araştırmayı desteklemeyen bulgular söz konusudur. Türkoğlu (2001) alışmayan annelerin çalışan annelere göre kayđı düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulduğu çalışmasını zihinsel engelli çocukların anne-baba ve kardeşlerini üzerinde yapmıştır. Araştırmada alışan annelerin umutsuzluk düzeylerinin çalışmayanlara göre yüksek olması, yoğun iş tempoları sebebiyle kendilerine sosyal zaman ayıramamaları, çocuklarıyla kaliteli vakit geçirecek fırsat bulamamaları, sosyal rollerinden fedakârlık etmek durumunda kalmaları ve bunun çalışma yaşamı boyunca sürecek olması annenin umutsuzluk düzeyini artırabilir.

Bu araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Sevgi Yönelimli ve Genel Tanrı Algısı, annelerin iş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Çalışmayan annelerin Sevgi Yönelimli ve Genel Tanrı algısının çalışanlara göre daha yüksek olduğu görölmektedir. Farklı yönde bulgulara sahip

çalışması olan Alçelik (2013, s. 81), çalışmayanlar çalışanlara göre Tanrı'yı daha fazla cezalandıran olarak algılamakta olup bu farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Çalışma durumunu diğer alt boyutlar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilememiştir. Fakat çalışmayan bireylerin merhametli, koruyup/gözetken, yakın/içkin, müdahale/kontrol eden, seven, ibadet ve inanç puanlarının çalışan bireylere nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Mehmedoğlu (2011, s. 219) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, bireylerin çalışıp çalışmama durumu ve sosyo-ekonomik düzey Allah tasavvuru üzerinde etkili bir faktör değildir. Farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan grupların tasavvurları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Her ne kadar orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunanlar, Allah tasavvurunun hem pozitif hem de negatif boyutlarında yüksek ve düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunanlardan daha olumlu tutumlara sahip gibi gözüküyorsa da anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Çalışma sonucuna göre bulunan, çalışan annelerin, Sevgi yönelimli ve Genel Tanrı algıları, çalışmayan annelere göre daha düşük olmasının sebebi olarak, çalışma yoğunluğu, yaşam şartlarının zorluğu ve çocuklarına yeterli zaman ayıramamaları annelerin Tanrı'nın kendilerine zorlayıcı davrandığı, omuzlarına gereğinden fazla yük verdiği, önemsenmediği ve bu sebeple zorluklarla baş etmesi gerektiği algısı uyandırabilir. Çalışmayan annelerin genel tanrı algısının yüksek olması ise Tanrı'ya ve dinsel kavramlar olan "kadere inanma, razı gelme" Tanrı katında sevilen davranışlar olduğu için, Tanrı'nın kendilerini sevdiğini ve bir gün Tanrı tarafından ödüllendirileceklerini düşünmelerine sebep olabilir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Sıcaklık/Sevgi düzeyleri, annelerin iş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Çalışan annelerin Sıcaklık/Sevgi düzeylerinin çalışmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatürde farklı bulgulara sahip çalışmalar mevcuttur. Bailey ve Simeonsson (1988, s. 220) annenin iş yüküne ek olarak, engelli çocuğun anneye bağımlı olması ve günün (çalışma saatlerinin dışındaki zamanların) hemen hemen tamamında annenin yanında olması annenin psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilir. Bunun sonucunda da çalışan annelerin diğer gruplardaki annelere oranla çocuklarına yönelik daha az sevgi gösterdikleri; saldırganlık ve ihmâl davranışlarının da daha fazla olduğu söylenebilir. Benzer bir bulguyu ifade eden Aktaş (1994, s. 11), çalışan annelerin çalışmayan annelere göre çocuklarının fiziksel bakımında daha az zaman harcamalarının, bu ailelerde anne-çocuk ilişkisinin daha fazla yıpranmasına neden olduğunu belirtmiştir. Çocuğun fiziksel açıdan ihtiyaçlarının karşılanmaması zaten ihmâl olarak değerlendirilmekte ve söz konusu alt ölçekten ve ölçüğün genelinden yüksek puan alınması sonucunu yaratmaktadır. Yakmaz ve Basılğan (2012, s. 122), bu çalışmada elde edilen bulgulara göre annesi çalışan ya da çalışmayan çocukların EKRÖ sıcaklık/sevgi, saldırganlık/kin, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış reddetme alt boyutları ve toplam EKRÖ'deki puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle annesi çalışan çocukların ve annesi çalışmayan çocukların ebeveyn kabul-red düzeyleri benzerdir. Kejerfors (2007 Akt: Yakmaz ve Basılğan, 2012, s. 117) EKRÖ'ni kullanarak yaptığı çalışmada çocukların ebeveynlerin mesleki durumuna ya da çalışan ya da çalışmayan ebeveynlere yönelik kabul-red algılamasında önemli bir farklılık olmadığını ortaya çıkardı. Bu çalışmada çalışan annelerin çocuğuna karşı Sıcaklık-sevgi puanı çalışmayan annelere göre daha yüksek olmasının sebebi, annelerin iş yoğunlukları ve uzun çalışma süreleri sebebiyle çocuklarıyla doyurucu düzeyde vakit geçirememeleri onların çocuklarına karşı daha sevgi dolu ve sıcak davranışlar sergileyerek kendilerini eksik hissettikleri durumları telafi etmeye çalışmaları bu durumu açıklayabilir.

Araştırmanın dördüncü alt amacı olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri, ailenin aylık gelirine göre anlamlı düzeyde farklılaşmış ile ilgili bulgular tartışılmıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Geleceğe yönelik duygu/beklenti, motivasyon kaybı, umut ve genel umutsuzluk düzeyleri, ailenin gelir durumuna göre farklılık göstermemektedir. Şimşek' in (2015, s. 33) otistik çocukların anneleri üzerine yaptığı çalışmada ve Yıldız'ın (2007 Akt: Sarpdağı, 2014, s. 44) ise kanserli hastaya bakım veren aile üyeleri üzerinde yaptığı çalışmada geliri az olarak ifade eden bireylerin umutsuzluk düzeyinin daha fazla olduğunu bulmuştur. Akarsu (2014, s. 57) tarafından zihinsel engelli çocuğu olan anne babalar üzerinde yaptığı araştırmada; gelir düzeyinin artmasıyla yaşam doyumunun da arttığı sonucunu bulmuştur. Bu çalışmada ise annenin gelir düzeyinin umutsuzlukları üzerinde herhangi bir etkisinin olmaması sonucuna ulaşılmasının sebebi olarak, ailenin çocuğuyla ve gelecekle ilgili maddi yükümlülük getiren planlarının olmaması, ya da yaşadıkları coğrafyada kırsal alanda, ihtiyaçların karşılanması yaşamın sürdürülmesi için gelir düzeyinin yüksek olmasının gereklilik olmadığı düşünülebilir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algılamaları, ailenin gelir durumuna göre farklılık göstermemektedir. Uysal, Batan, Baş, Zafer (2014, s. 229) tarafından yapılan bir araştırmada ailelerin gelir düzeyleri ile Tanrı algıları arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir. Mehmedoğlu (2011, s. 219)

tarafından yapılan bir araştırmaya göre de sosyo-ekonomik düzey Allah tasavvuru üzerinde etkili bir faktör değildir. Farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan grupların tasavvurları arasında anlamlı bir farklılık grlmemiştir. Her ne kadar orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunanlar, Allah tasavvurunun hem pozitif hem de negatif boyutlarında yüksek ve düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunanlardan daha olumlu tutumlara sahip gibi gözüküyorsa da anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Karşıt sonuçlar bulan çalışmalara bakıldığında Ceylan (2018, s. 103) alışmasında maddi durum ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif ilişki grlmüştr. Ayrıca analizlere göre, maddi durum ile korku yönelimli Tanrı algısı arasında pozitif ilişki görülürken; olumsuz dini başa çıkma ile maddi durum arasında negatif ilişki bulunmuştur. Bu durumda bireylerde maddi durum arttıça korku yönelimli Tanrı algısı artarken; olumsuz dini başa çıkmayı daha az kullandığı grlmüştr. Bireylerin maddi durumun artması ile gerçekleşen psikolojik iyi oluş sayesinde birey olumsuz dini başa çıkma mekanizmalarını daha az kullanması beklenilebilir bir sonuçtur. Fakat Tanrı algılarının sevgi yönelimli Tanrı'dan korku yönelimli Tanrı algısına evrilmesi dikkat çekicidir. Maddi anlamda rahata eren birey Tanrı tarafından cezalandırıldığını düşünmesi hipotezimizle uyumamaktadır. Bu çalışmayı destekler nitelikte olan araştırma sonucunda da belirtildiği gibi, dini inanışa göre, parasal eksiklik ya da fazlalık Tanrı inancını etkileyecek bir sebep olarak görülmeyebilir. Bireyler Tanrı'ya koşulsuz bağlıdır ve onun tarafından kendilerine verilen hayatı kabul ederek ve kader inancıyla hareket ederek yaşıyor olmaları, gelir düzeylerinin fazla ya da az olması annelerin de Tanrı algısını etkilemediği söylenebilir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Ebeveyn Kabul-Ret düzeyleri, ailenin gelir durumuna göre farklılık göstermemektedir. Destekleyici bir bulgu olan Dere (2009, s. 57) tarafından otizmliler çocukların anneleri üzerinde yaptığı çalışmaya göre gelir düzeyi ile kabul ret düzeyi arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucu çıkmıştır. Ailede gelir kaynağı baba olabileceği durumunu göz önünde bulundurarak yapılan bir çalışmanın bulgusunda Tekin (2017, s. 145), tarafından gerçekleştirilen çalışmada da babanın otizmliler çocuğunu kabul-ret düzeyi ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kaplan (2005, s. 117) annelerin çocuklarına karşı olan kabul ret davranışlarının ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Farklı bir çalışmada; Muştu Eren (2018, s. 40) yaptığı çalışmasında 3000 TL'nin altında geliri olan ailelerin düşmanlık, red ve ebeveyn kabul-ret (toplam skor) leklerinden daha yüksek puanlar aldıkları saptanmıştır. Raver (2003 Akt: Kaplan, 2005, s. 129) ise aile gelir düzeyi düşük olan annelerin çocuklarına karşı ilgi yardım ve çocuklarının bakım ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz davrandıklarını belirtmiştir benzer Şekilde Haktanır ve Baran (1998, s. 138) gelir düzeyi düşük ailelerde ebeveynlerin çocuklarına karşı cezalandırıcı, kısıtlayıcı, istismar ve ihmali eden tutumlar sergilediklerini gelir düzeyinin yükselmesi ile birlikte bu tür olumsuz davranışların azaldığını belirtmiştir. T.C- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998), ailenin gelir düzeyi düştükçe annenin çocuğa karşı daha çok Şiddet içeren davranışlarda bulunduğunu belirtmiştir. zdiker (2002, s. 111), annenin çocuğunu kabul ve ret davranışının ekonomik düzeyi göre değiştiğini ve ekonomik düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarını daha çok kabul ettiklerini belirtmiştir. Hill, Bush ve Roosa (2003) ise ailenin gelir düzeyinin annenin çocuğuna gösterdiği kabul düşmanlık ve annenin depresyon durumunu etkilediğini belirtmiştir. Bu çalışmada annenin gelir düzeyi ile çocuğunu kabul-ret düzeyi arasında bir farklılaşma bulunamaması beklenmeyen bir sonuçtur. Çünkü ailenin gelir düzeyi çocuğuna bakım verebilme gücünü büyük oranda etkilemesi beklenir. Aile çocuğunun maddi ihtiyaçlarını karşılayabildiği ölçüde kendini yeterli hissedecektir. Özel gereksinimli bir çocuğun normal gelişim gösteren bir çocuğa göre maddi ihtiyaçları çok daha fazla ve ağırdır. Eğer ocuğun bedensel yetersizliği varsa geçireceği operasyon masrafları, fizik tedavi masrafları, görme, işitme yetersizliği varsa yine operasyon ve cihaz masrafları, eğitim masrafları ailenin maddi yükümlülüğünü artırmaktadır. Aile maddi olarak bu yükün altından kalkamayacağını düşünürse veya kalkamadığını görürse, çaresizliğe düşebilir, çocuğunu reddetme eğilimi gösterebilir, kabullenme sürecinde zorlanabilir. Çünkü aileye göre gelir düzeyleri yüksek olsaydı, hem çocukları için gerekli tüm tedavi ve eğitim masraflarını karşılayabilecekler hem de yaşam standartlarını değiştirmeden yaşamaya devam edebilecekleri düşüncesi hakim olabilir. Bu sebeple araştırmada çıkan sonuç beklenmeyen bir sonuçtur.

Araştırmanın beşinci alt amacı olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algıları ve umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki olup olmadığına dair bulgular tartışılmıştır. Çalışma bulgularına göre annelerin Tanrı algısı ve umutsuzluk düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki olup, bireyin Tanrı algısı arttıça umutsuzluk düzeyi azalmaktadır. Sevgi ve korku yönelimli tanrı algılarının umutsuzluğu olumsuz yönde etkilediği grlmektedir. Bununla birlikte umutsuzluğu etkileme boyutunda düşük bir farkla da olsa korku yönelimli Tanrı algısının, sevgi yönelimli Tanrı algısından daha fazla etkilemektedir. Benzer bir sonuç bulan Smith, McCullough ve Poll (2003 Akt:

Ceylan, 2018, s. 144) yaptığı bir çalışmada psikolojik iyi oluşun artması ile beraber zaten birbiriyle pozitif ilişkili olan olumlu dini başa çıkma ve sevgi yönelimli Tanrı algısının da artması beklenmektedir. Kaya'nın (2018, s. 82) araştırma bulgularına göre, kaygı düzeyi düşük olanların, kaygı düzeyi yüksek olanlara göre Tanrı algısı daha olumludur. Subaşı (2012, s. 121) olumlu bir Tanrı algısı kaygı düzeyi seviyesini düşürdüğünü belirtmektedir. Farklı bir çalışmada Ceylan (2018, s. 150) psikolojik iyi oluş ve dini başa çıkma tarzları ile ilgili yaptığı çalışmada Tanrı algısı, psikolojik iyi oluş ve dini başa çıkma tarzları arasında ise anlamlı bir fark bulamamıştır. Diğer araştırma bulguları, çalışma sonucunu desteklemektedir. Tanrı algısının, dini inancın, Tanrı'ya güven duymanın ve onun tarafından sevilme düşüncesi inancı, bireylerin geleceğe dair olumsuz duygu ve beklentilerini, kaygılarını umutsuzluklarını değiştirmesi beklenen bir sonuçtur. Çünkü Tanrı onlara göre, yüce kutsal bir güçtür ve her şey onun elindedir. O tüm canlıları korur ve kollar. Bu inanç bireylerin geleceğe yönelik umutlarını artırmaktadır.

Araştırmanın altıncı alt amacı olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyleri ve çocuğunu kabul- ret düzeyleri arasında ilişki olup olmadığına dair bulgular tartışılmıştır. Çalışmaya göre özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında pozitif yönlü önemli bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, katılımcıların umutsuzluk düzeyi yükseldikçe ebeveyn kabul-ret (ebeveyn ret) düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir. Gelecekte beklenen ile ebeveyn kabul-ret düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buna karşılık motivasyon kaybı ve umut alt boyutları, ebeveyn kabul-ret düzeyini olumlu yönde etkilerken, umut değişkeninin motivasyon kaybından daha etkili olduğu söylenebilmektedir. Bunun anlamı katılımcıların motivasyon kaybı ve umut düzeyleri yükseldikçe ebeveyn kabul-ret düzeyleri de yükselmektedir. Benzer çalışmalara bakıldığında Muştı Eren (2018, s. 42) ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar artıkça, ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red ve ebeveyn kabul-red ölçeklerinden aldıkları puanlarda düşmekte olduğu saptanmıştır. Çalışmada çıkan sonuca göre annenin geleceğe dair umutlu olması, çocuğunu kabul etme düzeyini olumlu yönde etkilemesi beklenebilir. Çünkü anne, özel gereksinimli çocuğunun gelecekteki yaşamını planlamak, çocuğunu hayata hazırlamak ve ihtiyaçlarını kendi giderebileceği düzeye gelecek şekilde eğitimini planlamak ister. Buna dair beslediği umut, çocuğuna sıcaklık sevgi ilgi alaka olarak yansiyabilir.

Araştırmanın yedinci alt amacı olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algıları ve çocuğunu kabul- ret düzeyleri arasında ilişki olup olmadığına dair bulgular tartışılmıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatürdeki araştırmalara bakıldığında, Paterson (1975); Weisner, Beizer ve Stolze (1991); Wrigley ve LaGory (1994); Bennett, Deluca ve Allen (1995); Rehm (1999), dini inanç sistemleri, biçimlendirilmiş dini uygulamalar dışında, kabullenmeyi ve ailelere engelliliği anlamlandırmalarında yardım etmeyi teşvik eder. Fakat engelli üyelere sahip ailelerde dindarlığın işlevi olumsuzdan ziyade daha olumlu yönde (Rogers, Dulan ve Blacher, 1995) aileler dini inançlarının yetersiz olduğu ya da yaptıkları bir yanlışın cezasını çektikleri algısını içeren ileri düzeyde bir stres de yaşayabilirler (Akt: Treloar, 2012, s. 214).

Araştırmanın sekizinci alt amacı olan özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeyi, Tanrı algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişki olup olmadığına dair bulgular tartışılmıştır. Araştırmanın en önemli bulgularından biri olarak; Tanrı algısı umutsuzluğu olumsuz etkilerken, umutsuzluk, ebeveyn kabul-ret düzeyini olumlu yönde etkilemektedir ve Tanrı algısı ile ebeveyn kabul-ret arasında bir ilişki yoktur. Bu bulgulara göre, umutsuzluk değişkeninin, tanrı algısı ile ebeveyn kabul-ret değişkenleri arasında bir mediatör etkisinden söz edilebilmektedir. Mediatör (İlmlaştırıcı) Değişken; Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında gözlemlenen bir ilişkinin gücünü ve değişkenlerle farklı ilişkisi olması sebebiyle ortadan kaldıran veya azaltan değişken olarak tanımlanır. Mediatör değişken hem bağımlı değişkene hem de bağımsız değişkene etki eder. Literatürde bu üç değişkenin birbirleriyle ilişkisinin incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır (Gödeş, 2019). Çalışma sonucu yorumlandığında Tanrı algısı yükseldikçe umutsuzluk düzeyi düşmektedir. İnsanlar kendilerinden daha güçlü ve daha büyük bir varlığa sığınmaya ve onun kendilerini korumasına ihtiyaç duyarlar. İslamiyet inancının yaygın olduğu toplumumuzda insanlar Allah'a inanmanın, ona teslim olmanın, onun emir ve yasaklarına uyarak huzurlu ve mutlu yaşanabileceğine dair inançları, onları geçmişe şükretme geleceğe de dua ile umutla bakma eğilimini gösterirler. Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak, onlara göre geleceğe dair umutsuzluk sebebi değil, Allah'ın kendilerini ödüllendireceği bir umut kapisidir. İslamiyet' te umutsuzluğa, düşmek doğru değildir. Bu sebeple Tanrı algıları yüksek olan bireylerin, umutsuzluk düzeylerinin düşük olması beklenen bir sonuçtur. Bulgu devamında da umutsuzlukla birlikte ebeveyn reddi de düşmektedir. Umutsuzluk düzeyinin düşmesi, gelecekte olumlu beklentilere sahip olmak anlamına geldiği için anneler

geleceęe dair pozitif dūřünceler geliřtirirler. Bu dūřüncelere gōre gelecekte olumlu gūzel bir yařantıları olacaktır. Bunun bilincinde ve inancında olan annelerde çocuęuna karřı olumlu duygular geliřir, dolayısıyla çocuęunu reddetme dūzeyi dūřer. Sonuç olarak, Tanrı inancı arttıka umutsuzluk azalıyor, onunla birlikte ebeveyn reddi de azalıyor. Ya da tanrı algısı azaldıkça umutsuzluk artıyor, onunla birlikte ebeveyn reddi de artıyor diyebiliriz.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara gōre uygulamacılar ve ileri araştırmalar için öneriler: Özel gereksinimli çocuğa sahip olan annelerin demografik özelliklerine gōre Tanrı algıları, umutsuzluk dūzeyleri ve kabul ret dūzeyleri ölçülmüş olup, anneleri farklı demografik özelliklerine dūřük Tanrı algılarına, yüksek umutsuzluk dūzeyine ve/veya yüksek Ret, dūřük kabul dūzeylerine sahip oldukları gōr÷lmektedir. Annenin psikolojik sağlığı ve s÷rekli iyi olma hali anne-ocuk, anne- baba ve aile içi iletişimi olumlu yōnde etkileyeceği için annelere yōnelik, uzman eğitimciler tarafından rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, aile eğitimi programlarının dūzenlenmesi önerilebilir. Toplumumuzda bireylerin Tanrı algıları arttıka, umutsuzluk dūzeylerinin azaldıkı gōr÷ldüğ÷nden sorunlarla bařa çıkma dūzeylerinin de artacağı dūřünüerek ailelere yōnelik doğru dini eğitimler verilerek olumlu Tanrı algılarının artırılması sağlanabilir. Ailelerin çocuklarını kabul etme s÷recini dolaylı yoldan etkileyeceği dūřünüldüğ÷nden, Din eğitimi, olumlu Tanrı algısını arttırmaya yōnelik eğitimler verilmesi önerilebilir. Bu araştırma özel gereksinimli çocukların bakım y÷k÷n÷ babalara gōre daha çok üstlendiği bilinen anneler üzerinde yapılmıştır. Babanın umutsuzluk dūzeyi Tanrı algısı ve çocuğunu kabul reddinin ölçülmesi de çalışmayı desteklemesi açısından önemlidir. Bu sebeple babalar üzerinde bir çalışma önerilebilir. Bu alışma özel gereksinimli bireylerin engel gruplarını ayırmadan büt÷n olarak ele alınmıştır. Yeni bir çalışmada birey; engel gruplarını ayrılarak tek bir çalışmaya da ayrı ayrı çalışmalar şeklinde araştırılabilir.

Etik Beyan

“Özel Gereksinimli ocuęa Sahip Annelerin Umutsuzluk Dūzeyi Tanrı Algısı ve çocuğunu Kabul-Ret Dūzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışmanın yazım s÷recinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gōnderilmemiřtir. Bu araştırmanın verileri 01.01.2020 tarihinden önce toplandığı için etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır.

Kaynakça

- Adler, A. (2014). *İnsan tabiatını tanıma* (ev: A. Yör÷kan). İstanbul: Türkiye İş Bankası K÷ltür Yayınları.
- Akarsu, Ö. (2014). *Zihinsel yetersiz çocukların aile y÷k÷ü, öz bakım becerileri, annelerinin yaşam doyumunu ve etkileyen faktörler* (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Akandere, M., Acar M. ve Bařtuę, G. (2009). Zihinsel ve fiziksel engelli çocuęa sahip anne ve babaların yařam doyumunu ve umutsuzluk dūzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22-32.
- Aktaş, Y. (1994). alışan anne ve çocuğu, *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, Sayı: 36.
- Akyüz, Z. (2010). *Gençlerde benlik saygısı ve tanrı tasavvuru* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alçelik, Z. (2013). *Yaşlılık dōneminde tanrı tasavvuru ve benlik saygısı* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Anjel, M. ve Erkman, F. (1993). The transliteral equivalence, reliability and validity studies of the parental acceptance-rejection questionnaire (parq) mother-form: A tool for assessing child abuse. *International Society for Prevention of Child Abuse & Neglect-Regional Conference*, Boğaziçi University, İstanbul.
- Arşlan, H. (2010). *Algılanan ebeveyn kabul ve reddinin mizaç ve karakter özelliklerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, Ö. (2011). *Yaşamı s÷rdürmede dini inancın rolü* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bailey, D. B. ve Simeonsson, R. N. (1988). Assessing family stres and needs, family assessment in early intervention. *Columbus, OH: Merrill*. pp. 207-228.
- Beck, A. T., Weissman, A., Lester, D. ve Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: The hopelessness scale. *University of Pennsylvania, Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(6), 861.
- Bennett, T., Deluca, D. A. ve Allen, R. W. (1995). Religion and children with disabilities. *Journal of Religion and Health*, 34, 301-312.
- Campo, A. T. ve Rohner, R. P. (1992). Relationships between perceived parental acceptance rejection, psychological adjustment, and substance abuse among young adults. *Child Abuse And Neglect*. 16(3), 429-440.
- Ceylan, U. E. (2018). *Öl÷ml÷lük bilincinin dini başa çıkma, tanrı algısı, öl÷m kaygısı ve psikolojik iyi olma ile ilişkisi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ceylan, R. (2004). *Entegre eğitime katılan ve katılmayan engelli çocukların annelerinin depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çınar, M. (2015). *Yetişkin ve yaşlılarda tanrıya bağlanma tarzı ve ölüm kaygısı ilişkisi üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Darıca, N., Pişkin Ü. ve Gümüşçü, Ş. (1994). *Otizm ve otistik çocuklar*. Ankara: Basım Grafik.
- Delitay, H. (2009). *Engelli çocuk annelerinin çocuklarını reddetme davranışları* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dere, N. (2009). *Annelerin otistik çocuklarını kabul etmeleri ile otistik çocukların kardeşlerinin kardeşlerini kabulü arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilbaz, N. ve Seber, G. (1993). Umutsuzluk kavramı: Depresyon ve intiharda önemi. *Kriz Dergisi*, 1(3), 134-138.
- Durak, A. ve Palabıyıkoglu, R. (1994). Beck umutsuzluk ölçeği geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*: 2(2), 311-319.
- Erkan, S. ve Toran, M. (2004). Alt sosyoekonomik düzey annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 91-97.
- Erkman, F. ve Varan A. (2004). Sıcaklık boyutu: Ebeveyn kabul ve reddi kuramı, ölçüm araçları ve araştırma bulguları. *XIII. Ulusal Psikoloji Kongresi*. Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Eş, A. (2013). *Zihinsel engelli bireye sahip annelerin çocuklarını kabullenişleri ile umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi* (İstanbul İli-Sancaktepe Örneği) (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fırat, S. (2000). *Zihinsel ve otistik özürli çocukların annelerinde kaygı, depresyon, aleksitimi ve genel psikolojik değerlendirme* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Fromm, E. (2004). *Psikanaliz ve din* (Çev: A. Arıtan). İstanbul: Arıtan Yayıncılık.
- Gödeş, M. (2019). *Klinik psikolojisi*, <https://www.guncelpsikoloji.net/arastirma-yontemleri/ilimlastirici-mediator-degisken-nedir-h6323.html>.
- Güler, Ö. (2007a). Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve güvenlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48(1), 123-133.
- Güler, Ö. (2007b). *Tanrıya yönelik atıflar, benlik algısı ve günahkarlık duygusu (Yetişkin Örneklem)* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngördü, M. (2001). *Allah' a atfedilen özellikler ile depresyon arasındaki ilişki üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Haktanır, G. ve Baran, G. (1998). Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarının algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3), 134-141.
- Hill, N. E., Bush, K. R. ve Roosa, M. V. (2003). Parenting and family socialization strategies and children's mental health : low-income mexican- american and euro-american mothers and children. *Child Development*, 74(1), 189-204.
- Homan, K. J. ve Cavanaugh, B. N. (2013). Perceived relationship with God fosters positive body image in college women. *Journal of Health Psychology*, 18(12), 1529-1539.
- Hood Jr, R. W., Hill, P. C. ve Spilka, B. (2009). *The psychology of religion: An empirical approach*. New York & London: Guilford Press.
- Kaplan, Y. (2005). *3-12 Yaş lösemili çocuğu olan annelerin hastalığın teşhis ve tedavi sürecinde çocuğunu kabul ve red davranışları ve depresyon düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaçengel, F. J. (2007). *Zihinsel engelli çocuğa sahip anneler ile sağlıklı çocuğa sahip annelerin, atılganlık ve suçluluk-utanç düzeyleri açısından karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (15.Baskı). Ankara : Nobel Yayınları.
- Kaya, F. (2018). *İmam hatip lisesi öğrencilerinde tanrı algısı ve kaygı ilişkisi üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Koç, A. (2011). *Üniversite öğrencilerinde tanrı tasavvuru, benlik algısı ve öfke yaşantısı* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kula, T. (2012). *Ergenlerde öfke duygusu; benlik algısı, tanrı algısı, suçluluk ve utanç duyguları açısından bir değerlendirme (Diyarbakır Örnekleme)* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mehmedoğlu, U. A. (2011). *Tanrıyı tasavvur etmek*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Metin, M. (2014). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Muştu, Eren, T. (2018). *Zihinsel engelli ve / veya otizm tanısı olan çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabul red düzeyi ve yaşam doyumları arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Murphy, P. E., Ciarrocchi, J. W., Piedmont, R. L., Cheston, S., Peyrot, M. ve Fitchett, G. (2000). The relation of religious belief and practices, depression, and hopelessness in persons with clinical depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(6), 1102.
- Noffke, J., L. ve McFadden, S., H., (2001). Denominational and age comparisons of God concepts. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 40(4),747- 756.
- Olçay, G. U. (2016). *Alkol ve madde bağımlılığı tedavisi gören bireylerde algılanan sosyal destek ve umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdiker, J. B. (2002). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anneleri ile ilişkilerini algılamaları ile annenin çocuğunu kabullenme ve reddetme davranışlarına ait algılamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Öztürk Can, H. ve Aksel E. Ş., (2017). Ebeveyn kabulü/reddi ile ebeveyn uygulamaları ilişkisi ve etkileyen faktörler. *Humanities Sciences (NWSAHS)*, 12(1), 35-51.
- Paterson, G. W. (1975). *Helping your handicapped child*. Augsburg Publishing House, Minneapolis, MN.
- Pektaş, İ. ve Özgür G. (2005). İlköğretim öğrencilerinin anneleri ile olan ilişkilerini algılayışları ve bu ilişkiyi etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Ege Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 21(2), 13-27.
- Raver, C. (2003). *The role of employment in predicting depressive symptoms and parenting among low-income families*. Child Development, 74(6), 1720-1736.
- Rohner, R. P. Saavedra, J. M. ve Granum, E. O. (1978). Development and validation of the parental acceptance-rejection questionnaire: Test-manual. Washington, D. C. : *American Psycholog. Ass., Journal Suppl. Abstract Service*.
- Rohner, R. P. And Khaleque, A. (2005). *Handbook For The Study of Parental Acceptance and Rejection*, Rohner Research Publications, USA.
- Rogers-Dulan J. ve Blacher J. (1995). African american families, religion, and disability: A conceptual framework. *Mental Retardation*, 33, 226-238.
- Sailor, D.(2004). *Supporting children in their home, school and community*. Boston: Pearson Press.
- Sarpdağı, Y. (2018). *Epilepsili çocuğa sahip ebeveynlerin bakım yükü ve umutsuzluk düzeyinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C. ve Tekin, D. (1993). Umutsuzluk ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirliği. *Kriz Dergisi*, 1(3), 139-142.
- Smith, T. B., McCullough, M. E. ve Poll, J. (2003). Religiousness and depression: evidence for a main effect and the moderating influence of stressful life events. *Psychological Bulletin*, 129(4), 614.
- Subaşı, H. (2012). *Üniversite öğrencilerinin tanrı ile ilişkilerinin bağlanma kuramı açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, D. (2015). *Otistik çocuğu olan annelerin algıladıkları sosyal desteğe göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics (Sixth edition)*. Pearson Education, United States.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998). *Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Tekin, H. (2017). *Otizmli çocuklara sahip babaların evlilik yaşam ve çocuğunu kabul red düzeylerinin eğitim açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tezel-Şahin, F. ve Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.
- Türkoğlu, N. (2001). *Zihinsel Engelli çocukların anne, baba ve kardeşlerinin kaygı düzeylerine etki eden etmenlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Treloar, L. L. (2012). Engellilik, dini inançlar ve kilise: engelli yetişkinlerin ve aile bireylerinin deneyimleri (Çev: M. Bahçekapılı). *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 211-230.
- Uysal, V., Batan, S. N., Baş, S. ve Zafer, H. (2014). Ergenlerin tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 221-237.
- Weisner, T. S., Beizer, L. ve Stolze, L. (1991). Religion and families of children with developmental delays. *American Journal on Mental Retardation*, 95, 647-662.
- Wrigley, M. ve LaGory, M. (1994). The role of religion and spirituality in rehabilitation: a sociological perspective. *Journal of Religion in Disability and Rehabilitation*, 1, 27-40.
- Yakmaz Basılğan, F. (2012). *Annelerin kabul-red düzeyi ile çocukların davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yamaç, A. (2011). *Zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinin, çocuklarını kabul-red düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2000). *Okul çağı çocuğu*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, B. ve Keskinliç Kara, S. B. (2017). Öğretmenlerin umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Ulakbilge*, 5 (11), 571-587.
- Yıldız Y. (2007). *Tedavi içinde: Epilepsi el kitabı (Handbook of Epilepsy)* (3. Baskı). (Brown TR, Holmes, GL.). Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri, 138-162.

EXTENDED ABSTRACT

When a baby considered being healthy is born, the family experiences great happiness and excitement. However, with the family learning that he/she is a baby with special needs and even has disabilities, the first reactions of mothers especially are shock, rejection, sadness, anger, guilt, anxiety, momentary emotional crises; evade the issues, disappointment, decreased self-esteem, future anxiety and despair (Darica, 1994, p. 145). While the concept of hope draws attention to the expectation aspect about the future, negative thoughts prevail in despair. Therefore, despair is considered as not having expectations for the future (Stonlet, 1969 Cited in: Olcay, 2016, p. 51). Accordingly, a person who is pessimistic and has no hope for the future believes that nothing will improve, he/she will not be

successful in any field, he/she will not be able to realize his/her goals for the future, and worst of all, he/she will never be able to solve his/her problems (Yıldırım et al. 2017, p. 574).

There are spiritual concepts that families take refuge in to cope with negative emotions, to control their levels of despair, stress, helplessness and anxiety, and to continue their lives with positive emotions. The strong spiritual shelter in Turkish society is the parents' perception of God. According to Adler (2014, p. 42), perception is a spiritual function that transcends a simple physical event, enables a person to reach the most extensive and comprehensive result about his/her inner life. Trust in believing something nurtures the perception and belief of God in humanistic religions. Faith is a system that is shaped by one's own feelings, thoughts and experiences (Fromm, 2004 Cited in: Güler, 2007a, p. 12).

Society's or parents' perception of God affects their evaluation of positive and negative experiences. The perception of God is related to how an individual learns and makes sense of God. Every individual who knows the concept of God can attribute certain features to God in his/her mind. These features, which can be positive or negative, are the individual's attributions to God (Güler, 2007a, p. 18). Homan and Cavanaugh (2013, p. 1531) stated that attributions to God do not affect the life of the individual positively, on the contrary, some features attributed to God are useless for the individual. The individual's perception of God is a problem if it makes his/her life difficult and makes him/her feel helpless and guilty. Likewise, if the negativities encountered in life are perceived as evidence of God's displeasure, this may cause distress for the individual (Ceylan, 2018, p. 49).

On the other hand, some of the perceptions of God are seen to benefit the psychological and social life of the individual. It has been revealed that individuals who have a love and trust oriented God perception have more reasons to maintain life, hold on to life, and adhere to their beliefs. Accepting God as a safe haven to cope with the stress experienced by the individual and taking refuge in the mercy of God makes the individual think positively about the life.

The family is the first institution where the child socializes. Parents' readiness for the birth of a new baby, their multifaceted expectations from the baby and the future of the baby have an effective role in the baby's first impression of the environment and the baby's social-emotional development. The individual is born and joins the family, and his/her first interaction is with his/her mother. Any physical, social and emotional relationship of the baby with his/her mother will significantly affect the baby's multidimensional development and therefore every stage in his/her future life (Sailor, 2004 Cited in: Yılmaz, & Basılgan, 2012, p. 1).

Families need both time and support in the process of accepting the situation and adapting to the new situation after their children, who are expected to be born healthy, are born with developmental disabilities. Families may experience low expectations for the future, despair, guilt or look for someone to blame and rejection process. Acceptance is a parental behavior that reflects the emotional relationship between parents and children. Parents' acceptance of their child supports positive behaviors towards him/her. These behaviors are to treat their child with love, to establish positive contact, to hug the child, to take care of the child's wishes and needs. On the other hand, the behavior of rejecting the child is the opposite of positive behavior in accepting child. Reflection of negativities such as not being interested in the wishes and needs of the child, exclusion, criticizing, comparing, not approaching him/her with love is related to the behavior of rejecting (Yavuzer, 2000, p. 59).

This study examines the three concepts together in order to analyze information about the level of despair, God perceptions, and acceptance-rejection levels of parents with special needs children and to analyze information on how they affect each other. Compared to other members of the family, the mother takes care of the individual with special needs and takes care of all their needs. Determining the mother's level of despair, perception of God, and acceptance-rejection of her child and examining the relationship between them will make a significant contribution to the literature.

This aim of this study analyzes the relationship between the mothers of the children with special needs and mothers' hopelessness level and perception of God, as well as parental acceptance-rejection level. The method of the research was determined as the relational scanning model. This study also aims to research the relationship between the variables such as mothers' ages, education level, employment status, income level and the mothers' hopelessness level, perception of God, and parental acceptance-rejection level. To get demographic information about the mothers, Demographic Information Form, Perceptions of God Scale, and Parental Acceptance-Rejection Scale has been used. This research covers

the mothers of the children with mild, moderate, and high level of special needs. These children take education in the private educational institutions and the private education application centers in Sivas city center. Data of this research has been collected from 195 mothers.

When looked at the relationship between hopelessness level and the perceptions of God of the mothers of the children with special needs, mother's perception of God tend to increase conversely to their hopelessness. According to the relationship between the hopelessness level and parental acceptance-rejection level of mothers of the children with special needs, this study also determines that as the hopelessness level of mother increases, the level of their acceptance-rejection increases as well. Also, the relationship between perceptions of God and parental acceptance of mothers of the children with special needs does not prove any meaningful relationship. One of the significant outcomes of this research is that perception of God has negative impact on hopelessness while the hopelessness affects parental acceptance-rejection positively, and there is no relationship between perception of God and the parental acceptance and rejection.